



La bella Venezia.

I.

Na morju.

Daj stroju moči, da vijak zavrti se,
kurjač! Le še več mu oglja nameči!
Avanti — naprej! Že hitimo. Adijo!
In duša se koplje v nekaljeni sreči.

Kolos že orje raztepeno morje
v razkošno noč . . . Milijone večerne
nad sabo, na dnu vas zrem kopajoče
v naročju morja globočine neizmerne.

Hej, tujci — popotniki, to so noči!
Razblaženi ste od juga prelesti.
Vse želje hite, hrepenenja hite
po srebroliki razpenjeni cesti.

Kam, o kam? — V noč . . . Ej, duh moj
kak nebrzdano daleko plava!
Izpolnjene želje, začutje nebeško
srce mi in dušo sladko razigrava.

II.

Benetke.

Ferma, — postoj! He, dan se smehlja
plaho bežeči upehani noči.
Bliže tu sem, gondoljer! Na obalo
v gondoli pelji me tej zibajoči!

Ferma, — postoj! Iz morja se dviga
obla okopana, vsa zlatožarka.
Zlat si ves v objetju solnca,
dom svetotajni svetega Marka!

Kaj ste ve, stavbe? — Spomini slave nekdanje.
Kaj si ti, ljudstvo, povej? — Odigrano življenje.
Kaj ste, valovi nemirni? — Brezmejno ihtenje.
Kaj si ti, zvezda pomórska? — Preplašene sanje.
Kolne od glada, jezi se, mrmra gondoljére.
Čas ti naznanja že: amen — a smrt: miserere.

III.

Palazzo ducale.

Vodnik, jaz z njim. „Stopnice gigantske,
poglejte, gospod, ta dela skulpturna!
Na levo zapori, tu zlate stopnice,
nad vami krasota je to stukadurna!“

Tiho, tiho, vodnik! Ne moti mi sanj,
ko noga prestopa ta jasna svetišča.
Kdo biva tu zdaj? — Pokopana stoletja!
Ve neme dvorane — odprta grobišča!

Kje nobili ste, kje, dože, si zdaj,
ki motril si ta narod z balkona?
Vse strto, zamrlo, razpadlo na vek,
vsa slava in moč in žezlo in krona!

IV.

Academia di belle arti.

Prosim, gospod, katalog — a palico slugi!
 Palma, Bellino, Pitati, Carpaccio, Bassano,
 Dürer, van Dyk, Tintoretto, Callot, Tiziano
 — — — — in mnogi še drugi.

„Tu je prijazno, kajne da?“ Amerikanec.
 „Vroč je, diable, preveč,“ se oglasi Francoz.
 Tudi Anglež se potoži, da lomi ga spanec,
 pa natika očale na šilasti nos.

Umetnik ustvarja, — kritik se jezi.
 Umetnik trpi — recenzent se redi . . .
 Jaz vidim razlito povsod veličastvo
 in grem, a zmano — brezmejno bogastvo. —

Fran Valenčič.



Ribnik.

Tiho ribnik vse zrcali:
 cerkev, hišo in drevo;
 zvezde zgoraj, spodaj zvezde,
 dvojna zemlja in nebo.

Pojdi, draga, ki te ljubim,
 ki me ljubiš, tja z menoj;
 pot gre mimo tihe vode,
 gre v samoto in v pokoj.

Šla sta dva po drugi strani,
 šla sta v sanjah ob valeh,
 videl dvojno sem ljubezen,
 dvojno srečo njiju dveh.

Oton Zupančič.



Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal dr. Ivan Tavčar.

Das denkwürdige Jahr, in welchem die Huld und Gnade des allgütigsten Monarchen die größten Staatsmänner dieses Jahrhunderts und in den wichtigsten Staatsangelegenheiten in Laibach versammelte, steht in den Jahrbüchern Krains einzig und alles Wichtige der Vergangenheit überbietend da.

Henrik Costa: Tagebuch, geführt während des Congresses 1821.



Prvo poglavje.

noči od prvega do drugega julija 1820. leta so imeli v Noli majhno revolto, kakršne so bile v tistih dobah v kraljestvu obeh Sicilij na dnevnem redu. Del polka „Bourbon“, ki je bil nastanjen v omenjenem mestecu, je razvil trobojni prapor — ta prokleti znak karbonarske sekte, ki je po mnenju uradnih listov svete alianse okuževala celo Italijo — ter zahteval, da se podeli kraljestvu obeh Sicilij konstitucija po vzorcu ustave, ki je tiste čase veljala na Španskem. Stari in onemogli Ferdinand, ki je lenaril v tistih dneh na prestolu v Neapolju ter iskal tolažbe v objemih vojvodinje Floridije Partananske, nekako tako, kakor je je iskal stari kralj David v objemih moabitske deklice, je odposlal nekaj posadke iz prestolnega svojega mesta, da bi ukrotila dezertarje v Noli. Kakor pa je bila v kraljestvu obeh Sicilij starodavna navada, je pehota, ki je prišla krotit, prestopila v tabor upornikov ter se pobratila z burbonskimi jezdec. Takoj, ko se je to v Neapolju izvedelo, je revoltiralo — zopet po stari navadi — par polkov ter se izreklo za burbonske konjike in za konstitucijo. Kaj je hotel storiti Ferdinand, kralj obeh Sicilij? Posebno, ker je bila javna tajnost, da prestolonaslednik, vojvoda kalabreški, simpatizuje z uporniki! Ferdinand je torej dal svoji kraljevini novo ustavo ter je nanjo slovesno prisegel. Pri vsem tem pa se je njega veličanstvo, kakor zatrjuje Friderik vitez Genz, popolnoma zavedalo, kako nespametno in predrzno je bilo zahtevanje, da naj se temelj novi državni ustavi ustvari tekom osmih dni.

Nato je prešinel strah staro Evropo. Groza je prešinila diplomatom vse kosti, sveta aliansa pa je dobila epileptične napade. Kabineti so se združili na kongresu v Opavi. Ministri in ministrčki so se posvetovali in napejnali svoje glavice, kako bi preprečili, da bi solnce svobode, ki je na jugu skušalo izmed oblakov prodrati, še nadalje obtičalo v temi, v kateri se je potentatom, prelatom in birokratom tako izvrstno godilo.

Ta čas so ljubljanski meščani v miru pili svoje pivo, pušili svoj tobak, in da niso včasih med sabo malo poprešestvovali, bi lojalnega mesta ne bila razburjala prav nobena reč. V drugem pa so bili ti meščanje zvesto vdani svojemu vladarju, svojemu škofu in svojemu guvernerju! Samo ob sebi se ume, da se jim niti sanjalo ni, da bode trobojnica, katero so burbonski kavaleristi v Noli nad sabo vihteli, metala tako dolgo senco, da bode le-ta segala tudi do neznatne tedanje bele Ljubljane! Kvečjemu so zvečer, sedeč pri okroglih mizah bodisi pri „Divjem možu“ na Mestnem trgu ali pri „Belem konjiču“ v Glediških ulicah, z nekakim svetim trepetom poslušali upokojenega uradnika, ko jim je iz uradne „Ljubljancanke“ (ki se je že tedaj imenovala „Laibacher Zeitung“ ter jo je v potu svojega obraza izdajal in urejal gospod Ignacij Alojzij pl. Kleinmayr) tolmačil, kako ostudno in nehvaležno so se vedli Neapolitanci nasproti svojemu kralju, ki jih je vendar tako očetovsko ljubil in v svoje kraljevsko srce zaklepal. Da so bili vsi meščanje, kakor pri „Divjem možu“ tako pri „Belem konjiču“, soglasnega mnenja, da bi bilo najpravičnejše, če bi generala Pepeta in druge neapolitanske despote za pete na drevesa obesili, tega pač ni treba posebej naglašati. Potem pa, ko so prišli domov, so v hipu pozabili debelega kralja Ferdinanda in obeh njegovih kraljestev ter so mirno zaspali, vprav kakor bi Nola tičala kje v južni Ameriki, kjer se je vojaštvo tudi vsak dan puntalo. In ti lojalni meščani so trdno spali, ker jih niso nadlegovale hude sanje, da jim bode predpust v letu 1821. provzročil kaj več stroškov nego navadni predpusti prejšnjih let. In ženice so istotako mirno spale, a bi brez dvojbe ne bile, da so vnaprej vedele, koliko novih, svilnatih oblek se bode v bodočem predpustu po Ljubljani našivalo.

Nikomur ni prišlo na misel, da bode trobojnica, vihrajóča nad burbonskimi konjiki v Noli, raznemirila našo Ljubljano, kakor ni bila raznemirjena poprej celo stoletje! Naenkrat je bilo neznatno mesto prenapolnjeno in ni je bilo boljše rodbine, da bi ne imela tujega gosta. Prišli so ti tuji gosti v tolpah, prinesli so s sabo

denarja, prinesli s sabo svoje šege, prinesli s sabo bleska in razkošja, kakor ga starodavni grad do tedaj še ni gledal, z eno besedo: prinesli so s sabo ljubljanski kongres.

Kongres v Ljubljani! Oči vsega olikanega sveta so se obračale leta 1821. v naše glavno mesto, a dandanes pri nas ljudstvo skoraj ne ve, da se je takrat v Ljubljani odločevala usoda Evrope. Ali če danes vprašaš meščana, ti o kongresu ničesar povedati ne ve, niti toliko ne, kolikor o turških vojskah! Da ni Kongresnega trga in male kongresne ute v Mestnem logu, bi dandanes v Ljubljani nič ne pričevalo o tem, kar se je leta 1821. pri nas godilo! In kako se je lice mesta od tedaj izpremenilo! Izginile so pred vsem slamnate strehe, katerih je bilo še obilo ob času kongresa; izginile so tudi bogate rodbine, in le pičlo število jih je, ki so sedaj še lastniki hiš, katerih gospodarji so bili predniki enakega imena leta 1821. Izginili so tedanji veljaki in imena, katera so bila takrat merodajna v belem našem mestu, so nepoznana: odnesel jih je piš časa in največkrat se niti ne ve ne, kje da so pokopani ti ljubljanski patriciji. Vse je izginilo iz spomina ljubljanske sedanjosti, in skoraj bi človeka oblila rdečica, da se še ni zastavilo slovensko pero, ki bi skušalo popisati sijajne tiste dni, ko je bila Ljubljana taborišče vladarjev sveta ter deležna bleska, ki so ga s sabo nosili absolutni in vsemogočni potentatje tistih časov!

Da bode naša pripoved bolj umljiva, je treba obnoviti nekaj zgodovinskih reminiscenc, treba je pred vsem razložiti, kako je prišlo do kongresa v Ljubljani.

Ko je bila bruhnila vstaja v kraljestvu obeh Sicilij, se je sešel kongres v Opavi. „Visoki zvezani suvereni“ so se takoj načeloma izrekli, da je po blazni sekti zasnovana in po nezvestih vojakih izvedena revolucija, kakor tudi iz nje izhajajoči prevrat postavnih razmer, na katerih mesto je stopila gola anarhija, v nasprotju z načeli, katera so visoki vladarji že tolikokrat in glasno objavili, to je z načeli reda, pravice, npravnosti in sploh prave blaginje narodov. Istotako so „zvezani monarhi“ soglasno bili mnenja, da je revolucija v Neapolju nevarna javni varnosti v drugi Italiji in z vzdrževanjem miru po Evropi nezdržljiva. Sklenili so torej, da je vse, kar se je na Neapoljskem pripetilo, zopet odstraniti, če ne izlepa, pa izgrda. Da bi bilo vse čedneje videti, so visoki vladarji po „zrelem“ posvetovanju v Neapolju, in sicer pri njega veličanstvu, kralju obeh Sicilij, napravili korak, ki je bil nemalo sposoben, odstraniti vsak dvom o mišljenju in namenih združenih dvorov. Izkratka, zvezani

monarhi so hoteli imeti na svoji strani kralja Ferdinanda, ki naj bi s svojim imenom zakrival silo, katera se je nameravala uporabiti. Zategadelj je pisal dne 20. novembra 1820. leta cesar Franc svojemu gospodu bratu in jako čislaneu tastu v Neapolj posebno pismo, v katerem je poudarjal, da bi se združeni vladarji čutili srečne, ko bi ob sodelovanju z njega veličanstvom mogli izpolniti dolžnosti, naložene jim po sveti aliansi. „V ta namen predlagamo Vašemu veličanstvu, z nami se sestati v mestu Ljubljani. Vaša navzočnost, sire, pospeši tako potrebno sprijaznjenje.“

S tem je bil zasnovan ljubljanski kongres.

Kralju Ferdinandu ni preostajalo drugega nego priti, ker se mu je pismo pisalo pod geslom: hočeš ali nočeš, priti moraš! In res je prišel! Poprej pa je svojega „gospoda brata in jako čislaneega zeta“ prav iskreno zahvalil na povabilu, v katerem je neapolitansko veličanstvo opazilo „novo dobroto božje previdnosti, ki mu je odprla pot do sodelovanja pri delu, katero bode ime svetlih zaveznikov oslavlilo pri najpoznejših rodovih“.

V pričetku leta 1821. se je usulo vse, kar je bilo v zvezi s kongresom, v Ljubljano. V tolpah so prihajali gostje, da je od njih po mestu kar vse mrgolelo. Današnja generacija nima pojma o tem, kako je bilo ljubljansko meščanstvo tedaj zadovoljno in navdušeno. In kako tudi ne? Celih pet mesecev so na to meščanstvo različni dvori, različni ministri, različni poslanci takorekoč iz škafa zlato usipali! Neki zanesljiv svedok iz tiste dobe opozarja z vidnim ponosom, da so gospodje kongresniki samo meseca januarja le za stanovanja plačali skoraj 70.000 gld.! Vzlic temu je vladal povsod najlepši red. Tudi stanovanj ni primanjkovalo, in kar je največje čudo: cena živil vso kongresno dobo ni prav nič poskočila. Kaj bi se pač danes v tem pogledu zgodilo, če bi zašel kak kongrešček v Ljubljano? To bi nas brili mesarji, mokaerji, peki in vsi drugi prodajalci!

Eden prvih je dospel prvak tedanjih diplomatov: Klemens Vencel Lotar knez Metternich-Winneburg. Stal je takrat na vrhuncu svoje slave, pa tudi na vrhuncu svoje izredne domišljije. Najbrže je ravno v tistih časih pisal v svoj dnevnik sam o sebi tako-le: „Jaz sem moralna moč v Nemčiji in najbrže tudi v Evropi, moč, po kateri nastane velika praznota, kadar izgine! Čemu naj bom med toliko milijoni ljudi ravno jaz tisti, ki naj povsod tam misli, kjer drugi ničesar ne mislijo, ki naj dela, kjer drugi ničesar ne delajo, ki naj piše, kjer drugi pisati ne umejo!“ Svojo ljubo osebnost je torej

takratni avstrijski „državni in konferenčni minister“ visoko spoštoval in čutil se je kot solnce, okrog katerega se je imel sukati kongres. In kongres se je v resnici sukal okrog tega solnca! V Ljubljano se je pripeljal dne 4. januarja ob petih zvečer. Ž njim je prišlo osem voz, štiri vozovi s knezovo prtljago pa so bili dospeli že 29. decembra. Stanovanje je dobil v baron Zoisovi hiši, št. 174. Na bregu. O tem piše v svojih memoarjih: „S stanovanjem sem še precej zadovoljen. Imam dobro pisalno sobo, dobro spalnico in „enfilado sprejemnih sob“. Da je bil knez Klemens Vencel Lotar leta 1821. še jako lep mož, da je, kar se tiče ženstva, rad uhajal čez plotove svojega zakona, je itak znano! Med vsemi kongresniki mu v tem pogledu ni bilo vrstnika; car Aleksander je seveda izzet!

Na dan svetih Treh kraljev, 6. januarja ob dveh popoldne je došel cesar Franc s svojo soprogo Karolino — der allgeliebten Landesmutter. Cesarska dvojica je došla kar najbolj zdrava. Nje prihoda so se ljubljanski meščanje splošno veselili. Avstrijski dvor se je nastanil v deželnem dvorcu.

Prihod ruskega cara je bil napovedan na nedeljo, dne 7. januarja. Popoldne se je v uniformi avstrijskega polkovnika pripeljal po cesti od Save sem. Sedel je v odprtem vozu, v katerega je bilo vpreženih šestero krasnih konj. Ob cesti so se gnetle množice ljudstva, ki so imperatorja širne Rusije burno pozdravljale. Izstopil je pred škofijo, kjer so ga pričakovali naš cesar, škof Avgustin (čigar gost je bil car), viceguverner grof Porcia in generali. Sprejem se je izvršil čisto po isti šabloni, po kateri se taki sprejemi tudi dandanes izvršujejo. Zatorej niti omeniti ni treba, da je stala pred škofijo častna stotnija z zastavo, ki je navsezadnje defilirala. Car Aleksander je napravljajal na Ljubljančane, posebno pa na Ljubljančanke, ki so bile že od nekdaj za moško lepoto vnete, že pri sprejemu izreden vtisk. Bil je v istini nenavadne moške lepote in ž njo je tudi v beli Ljubljani zmedel srce in glavico marsikateri zakonski ženici, pa tudi marsikateri deklici.

Drugi dan po Aleksandrovem dohodu zjutraj ob osmih se je odpeljal cesar Franc proti Vrhniki nasproti kralju Ferdinandu — allerhöchst Ihrem Schwiegervater. Na Vrhniki ga je pričakoval v hiši nekega Klemenčiča. Čakal je celo uro, predno se je pripeljal kralj obeh Sicilij. Došel je z velikim spremstvom; spremljal ga je tudi ljubljanski guverner grof Spork, ki se je bil Ferdinandu do Vipave nasproti peljal. Po polurnem odpočitku sta se odpeljala vladarja v enem vozu skupaj proti Ljubljani, kamor sta dospela ob

eni uri. „Laibacher Zeitung“ poroča: „Častitljivi kraljevi starček je bil v Gosposkih ulicah, kjer mu je bilo pripravljeno stanovanje in kjer so ga tukajšnji gospod guverner, zapovedujoči gospod general in visokočastiti gospod škof ob stopnicah sprejeli, pri izstopu iz voza pozdravljen z živio (mit einem Lebehoch). Stanoval je pri gospe Mariji Lepošičevi, ki je bila tedaj lastnica sedanje — če se ne motimo — Gerlizyjeve hiše. „Častitljivi kraljevi starček“ — star je bil skoraj sedemdeset let — je prišel jako nerad na kongres. Imel je polno skrbi, bodisi radi prestola, bodisi radi lastne obitelji. Znal je, da prihaja v kroge, ki ga niso ljubili. Tudi „gospod brat in visokočislani zet“ mu ni bil posebno mil. Bili so časi, ko cesar Franc ni hotel sprejeti niti pisem, katera mu je pisalo neapolitansko veličanstvo! Najbrž zategadelj ne, ker se je bil kraljevi starček, dasi samo na „levo roko“ — zopet poročil z žensko, ki ji je pridela priimek vojvodinje po majhnem sicilijanskem mestecu v sirakuškem okraju. Žalosten je odhajal od doma, ker je vse kazalo, da niti ljubljene soproge ne bo smel vzeti s sabo. Brez nje je prišel v Ljubljano, a brez nje zdržati ni mogel! Dne 29. januarja je prišla gospa Floridija za njim ter ostala pri njem do 27. februarja. Stanovanje so ji odkazali v sosednji, sedaj Pongračevi hiši, ter so na Lepošičevem hodniku izbili posebna vrata, da je stari Ferdinand, kadar je hotel k svoji soprogi, prišel k njej, ne da bi mu bilo laziti po kakih stopnicah. Slutnje, ki so morale kralja iz Neapolja, so bile utemeljene. Knez Metternich, dasi skozinskoz absolutist in monarhist, ga je — skoraj bi rekli — vprav zaničeval. Čujmo, kako piše o ubogem Ferdinandu v svojem dnevniku: „Že vdrugeč me je doletela naloga, da ga zopet spravim pokoncu, ker ima žalostno navado, zmeraj zopet pasti. Je pač obilo kraljev, ki so vere, da je prestol samo fotelj, na katerem se prijetno zaspi. V letu 1821. pa je tak spalni stol prav nepripraven in le slabo z žimo natrpan.“ Za državnega in konferenčnega ministra tedanje Avstrije je taka pisava gotovo nekaj posebnega!

Vzlic vsemu temu je Ferdinand v ljubljanskem spominu dalje časa živel nego Metternich ali pa ruski Aleksander. Takratna Ljubljana se je štela za zelo pobožno. Vsaj na zunaj. Ženstvo je bilo v tem pogledu še dosti bolj prismojeno, nego je dandanes. Skoraj vsako nedeljo, če je bilo količkaj vremena, se je hodilo na božja pota. To nedeljo na Dobrovo, prihodnjo k sv. Roku v Dravlje in potem zopet na Rožnik. Veliko je bilo navidezne molitve in obilo rožljanja rožnih vencev. Če je škof v škofijski cerkvi sam pridigal,

je bil to pripetljaj, o katerem se je mesec dni govorilo. Nad vse imeniten je bil frančiškanski pridigar pater Felicijan in vse ljubljanske mamke so ga nosile na svojih jeziki. Na tihem se je pa tudi dosti grešilo, a kaj takega se ni zamerilo, samo da se je spretno prikrivalo, tako da tajne pregrehe ni vsak opazil. Na tem polju je bilo tedanje meščanstvo jako tolerantno. Zahtevalo se je le, da se očitno ne počenja kaj pregrešnega. Vsled tega je zašel kralj Ferdinand s svojo vojvodinjo v pravo sršenovo gnezdo. Ko so Miklavžu Čeljustniku iz Trnovega pravili, da je kralj poročen na levo roko, se je oblastno odrezal: „Kaj, na levo roko? Recite raje na levo nogo! Jaz že vem, kako je. Tako jo ima! Boste meni peli!“ —

In vsa Ljubljana se je postavila na stališče Miklavža Čeljustnika. Nihče ni hotel verjeti, da je kralj res oženjen. Pred vsem se je togotilo ženstvo: tako očitno živeti s svojo —, to vendar ne gre! Še dolgo časa po kongresu, ko je bilo drugo že vse pozabljeno, so pobožne Ljubljančanke govorile o grdem laškem kralju, ki je bil tako debel, da ni mogel po stopnicah hoditi, da so ga morali strežaji po njih nositi, in ki je pustil na Lepošičevem „ganku“ zid prebiti, samo da je mogel zahajati k svoji b—.

Dne 10. januarja popoldne je dospela nadvojvodinja Klementina, princesinja salernska, hči našega cesarja in soproga princa salernskega, drugega sina kralja Ferdinanda. Postala je pri kralju obeh Sicilij — der jedoch die geliebte Schwiegertochter sogleich zu ihrem erhabenen Vater, dem Kaiser von Oesterreich, in die Burg begleitetete. (Laib. Zeit.)

Tri dni pozneje se je pripeljal Franc, vojvoda iz Modene, ter se nastanil v hiši grofa Vajkarta Turjaškega, števil. 202. na Nemškem trgu.

S tem smo našteali vse člane vladajočih rodbin, ki so se zbrali do 30. januarja v našem stolnem mestu. Samo ob sebi se ume, da so imeli s sabo obilo spremstva. Istotako je umevno, da so države, katerih suvereni niso prišli, odposlale svoje posebne zastopnike, ki so tudi mnogo spremstva imeli s sabo. Zastopane so bile: Velika Britanija, Francija, Prusija, Sardinija, Toskana, Portugalska, Hanoveranska, Hesens-Kaselska in Danska. Ker je rimski papež tudi takrat že lovil po vsaki juhi svoj majaronček, je odposlal na ljubljanski kongres svojega posebnega zastopnika. Bil je to legat iz Bolonje, markeze Spina; stanoval je v hiši števil. 269. v Špitalskih ulicah.

Razgrnili smo tako zgodovinsko ozadje, pričnimo torej z božjo pomočjo svojo pripoved, ki se bode vršila pred tem ozadjem.

* * *

V torek, dne 30. januarja je bilo krasno jutro v Ljubljani. Dasi po zimi, ni bilo snega, in solnce je sijalo tako, da je proti poldne kazal termometer osem stopinj nad ničlo. Bilo je pravo kongresno vreme, kakor so se izražali Ljubljančanje, ki so Bogu hvalo dajali za kongres in za lepo vreme. Okrog enajstih je bila vsa Ljubljana pokoncu in množice, ki so bile deloma iz okolice privrele, so obroblyale tisti široki prostor, kateremu pravimo danes „Zvezda“. Te „Zvezde“ pa Ljubljančanje takrat še niso imeli, imeli pa so občiren Kapucinski trg, ki so ga, kakor znano, šele par let pozneje „v podobi zvezde“ obsadili z drevjem. Ker je bil Kapucinski trg jako občiren, je bil zato pripraven za vojaške predstave. Na ta dan je bila napovedana vojaška parada in ta je spravila pokoncu mesto in okolico. Vse je privrelo, da bi gledalo cesarje, kralje, vojvode in druge veljake. Nasavski polk, ki je bival tedaj v ljubljanski posadki, je dobil povelje, da mu je odriniti v Italijo pod Frimonta, ki je zapovedoval znanemu vojaškemu izprehodu v kraljestvo obeh Sicilij. Namesto njega se je odredil v Ljubljano del c. kr. polka Beaulieu in pa bataljon slujinskih graničarjev. Vse to vojaštvo, ono, ki je odhajalo, in ono, ki je bilo na novo došlo, se je zbiralo počasi na Kapucinskem trgu. Za naše čase bi bila to neznatna pehota, štela je komaj 3000 mož. Ali tedaj, ko Avstrija ni imela niti 60 pehotnih polkov, je bilo to že nekaj; vsaj občinstvu je zbrana vojaška moč prav zelo imponirala. Da bi ta vojaška sila danes v naši „Zvezdi“ nastopila, bi se ji najbrže vse smijalo. In prav malo bi jih bilo, ki bi se zavedeli, da so to nekdanji c. kr. vojščaki. Koliko pa jih je, ki dandanes vedo, kako uniformo je nosila cesarska linija v letu 1821.? C. kr. pehota iz kongresnega leta je bila okorna, neokretna, bila je masa, ki se je s težavo in le polagoma pomikala. Moštvo v belih frakih, obvito z jermeni, obloženo z velikimi tornistri, na glavi pa s čakami, podobnimi loncem, ki so v sredi ožji nego spodaj in zgoraj, in ki so imele lepo težo! Tudi oficirji niso bili mnogo gracioznejši, tudi ti so nosili težke, neprestano glavobolje provzročujoče čake, na katerih je čepela vojaška „roža“. Sabelj tedaj še niso imeli, pač pa tako imenovane „degne“. Graničarji se od navadne infanterije niso dosti razlikovali; njih fraki so bili rjavkasti, a moštvo je prav rado po hrvaški klelo. Kakor smo rekli, če bi tako vojaštvo

sedanje dni napolnilo naš Kongresni trg, bi ne imelo mnogo občudovalcev, niti za najmlajšega častnika bi ne hoteli prevzeti poročstva, da bi si pridobil svojo ljubico med ljubljanskimi dekleti. Dne 30. januarja 1821. leta pa je omenjeno vojaštvo Ljubljankam zelo ugajalo in marsikatero srce je od žalosti trepetalo in marsikatero oko od solz se močilo, ker je svojega ljubčka, bodisi da je nosil ob strani degen ali pa kot izvrsten „koprol“ močno leskovo palico, morda zadnjič gledalo! Po svoji večini pa je bilo občinstvo zadovoljno in veselo. Največ radi takoimenovanih turških band, ki so spremljale vojaštvo. Posebno pozornost je vzbujala godba polka Beaulieu. Takrat je imela vsaka vojaška godba svojega kraguljčkarja, ki je bil bolj komedijant nego muzikant. Ti kraguljčkarji so nosili nekako lato, na kateri je od kraguljčkov vse bingljalo. V taktu so rožljali s kraguljčki, pri tem pa uganjali vsakovrstne burke; bolj ko se je občinstvo smijalo, bolj so ti „šelenpavmarji“ izpolnjevali svojo nalogo. Beaulieu pa je imel pri svoji bandi kar dva kraguljčkarja, pri vsem tem pa sta bila še zamorca, torej v tedanji komisni uniformi — ob ramah z obširnimi „lastovičnimi gnezdi“ — že sama ob sebi smešni prikazni. Da je bila smešnost še večja, sta počenjala različne šemarije in burke. Slavno občinstvo se je izborno zabavalo!

Le počasi se je vojaštvo formiralo. Kričanja je bilo črez mero, kolopiranja poveljnikov istotako črez mero. Ravno tako kakor v naših dneh, če je kje vojaška revija! Kakor vse na vojaštvu, so bile tudi tedanje komande okorne. Včasih so obsegale kar cele stavke. Na primer: *Männer des ersten Gliedes auf 36, Männer des Kettenliedes auf 6 Schritt, öffnet euch! marsch! marsch!* —

Ko je bilo opoldne vojaštvo postavljeno v dve in dve stotnji skupaj — tako so takrat imenovali divizije, — se je naznanilo to cesarju Francu. V Gosposkih ulicah je sedel na konja, ravno tako tudi vojvoda modenski. Car Aleksander pa je v istem hipu s svojim spremstvom prijezdil iz Gledaliških ulic. Nato se je z znanim šumom pričela revija. Udeležila se je tudi cesarica Karolina. Vozila se je v karosi v družbi kralja Ferdinanda med vojaškimi vrstami. Da se je vojaške parade udeležila ženska, je bilo Ljubljankanom nekaj novega. A dopadalo jim je in ravno cesarici so veljali najživahnejši vivat-klici tistega dne.

Po paradi je bil majhen obed v dvorcu pri avstrijskem cesarju — im *vertraulichen Kreise*, kakor je pisala „*Laibacher Zeitung*“. Udeležili so se ga vsi suvereni, od diplomatov pa samo knez Metternich

in ruski zastopnik grof Kapodistrias. Valovi življenja so metali grofa Janeza Antona tja insem. Odkar se je bil zavedel svojih duševnih moči, je gojil plamtečo željo, osvoboditi Grčijo, svojo domovino. To željo je gojil, ko je bil še modroslovec v Padovi, in gojil jo je tudi, ko je bil vnanji minister mogočne Rusije. Ko se mu je izpolnila in ko je stopil na čelo novi grški državi, sta ga leta 1831. v cerkvi sv. Spiridiona v Navpliji ubila lastna rojaka, Konstantin in Juri Mavromihalis! Tako hvalo je žel pri svojih rojakih Janez Anton grof Kapodistrias! Valovje življenja ga je vrglo tudi na ljubljanski kongres. Stanoval je pri sodnem svetniku Lavrinu na Glavnem trgu, šte. 239. —

Po obedu — obednica je bila v drugem nadstropju deželnega dvorca, na strani proti Gosposkim ulicam — so hoteli biti vladarji sami, da bi se s tem na zunaj kazalo, da imajo visoki gospodje med sabo veliko važnega govoriti. Vojvoda iz Modene je odšel s povabljenima diplomatoma, ker se ni prav dobro počutil. Cesar, car in kralj pa so stopili v sosednjo sobo ter sedli v pripravljene fotelje pri majhni, okrogli mizi. Pred vsakega je sluga nalil visoko čašico s penečim francoskim vinom, potem pa se je na migljaj cesarja Franca z globokim poklonom odstranil. In sedaj imamo priliko, poslušati „važen“ razgovor kongresnih potentatov!

Prvi se je oglasil kralj obeh Sicilij. Kakor vselej je bil tudi danes jako slabe volje. Dne 12. januarja je bil dopolnil sedemdeseto leto svojega nemirnega, a lenega življenja. Če je količkaj pil, mu je stopalo vino v možgane. Pri obedu ga je bil nekoliko preveč srkal, bil je radi tega razburjen in ravno toliko v jezi, da se ni prav nič bal svojega „gospoda brata in zeta“. Pri takih prilikah je stari mož prišel do občutka, da je senca in da na kongresu predstavlja nekako kulisno dekoracijo.

„Ej, veličanstvi!“ je vzkliknil, „z mano in z mojo hišo ne ravnate prav! Tako se ne počenja s suverenom, čigar oče je sedel na španskem prestolu in čigar soproga je bila hči velike Marije Terezije!“

Aleksander in Franc sta bila takih izbruhov že vajena, zategadelj mu nista ničesar odgovorila. Aleksander je kazal nekako zaspanost, kakor bi ga vse to dolgočasilo. Cesar Franc se je pa delal, kakor bi ne bil ničesar čul; kot želva tako je polovico tankega obraza skril za visokim, zlatim ovratnikom svoje maršalske oprave, ki jo je nosil tisti dan.

Ker ni bilo odgovora, se je Ferdinand še bolj razljutil: „Posebno tebi, avstrijsko veličanstvo, štejem v zlo, da si tak! Ej, vendar pomisli, da si imel mojo hčer, blaženo Márijo Terezijo, ki ti je rodila trinajstero otrok! Hej, trinajstero otrok!“

Aleksander je gledal proti stropu, Franc pa je počasi srebal šampanjca iz kupice ter izpregovoril ošabno: „Ali se nam je pod starimi razmerami slabo godilo? Novega nočemo nič! Te novotarije bomo razbili! Vi, neapoljski brat, tega itak ne umete!“

Debela solza se je utrnila Ferdinandu po tolstem licu: „To mi zmeraj pripovedujete! Da sem star, da sveta več ne umem! In moj ubogi sin Francesco! Il povero Francesco! Čemu ga silite, da naj pozoblje svojo prisego? Čemu silite mene, da naj prelomim slovesno svojo prisego? Povejta mi to, veličanstvi! Sploh, čemu se vtikate v neapoljske zadeve, ko vas tja nihče klical ni? Diavolo! Diavolo!“

Še je nekaj godrnjal, se nekaj togotil, izpil do dna svojo kupico, nato pa se naslonil v svoj stol — in zaspal. Ker se je to že prej včasih zgodilo, se drugi dve veličanstvi temu nista dalje čudili. Potisnila sta svoja fotelja bolj proti oknu. Nekaj časa sta molčala.

„Ti, veličanstvo,“ je izpregovoril naposled cesar Franc, „sorodništvo mi dela skrbi, kakor vidiš, in narodi tudi! Populi mei! In sedaj bodemo v dolgem času preživeli nekaj dolgočasnih kongresnih tednov!“

Aleksander je pristavil otožno: „In tvoj Metternich ti bode ležal v ušesih in tvoj Genz ti bo pilil proklamacije, ki bodo vsaka voljnejša od laškega olja!“

„Da, tako bode!“ pritrjuje Franc ter globoko zdihne.

„Čemu zdihuješ?“ je odgovoril car lahkodušno. „Raje poglej, kako ju jaz gladim, tega pajka, tega Nesselrodeja, in tega fantasta, grofa Kapodistrija! Če bi ju hotel poslušati, bi ne spal niti eno noč!“

„Pa se bomo vendar dolgočasili, Aleksander Pavlovič!“

„Pa se ne bomo, ljubi moj avstrijski brat!“

„Pa kako ne?“

„Vsak kraj ima svoje razkošje, samo poiskati ga je treba!“

„Kar se tiče Ljubljane, sem pa res radoveden! Razjasni mi to, veličanstvo!“

Kadar sta bila visoka gospoda bolj židanega duha, sta se pogovarjala po ruskem načinu.

„Iskati je treba, Franc Leopoldovič! In zanesljivega adjutanta moraš imeti! Moj Manzurov na primer ni napačen fante!“

Ko ni avstrijski cesar ničesar odgovoril, nadaljuje Aleksander: „Izprehaja se po mestu! V navadni meščanski obleki! Ogleda se kraj, ogledajo se ljudje. Včasih se naleti na mlado dčklico, kar človeku nikdar ne škoduje!“

„Pst! pst!“ je zahitel Franc. „Kaj takega bi ne hotel udomačiti na avstrijskem dvoru!“

„Kakor ti drago, veličanstvo!“ In car Aleksander Pavlovič je obmolknil.

Cesar Franc pa je po daljšem odmoru pričel na novo razgovor: „Če ima človek svojo gospo soprogo, Aleksander Pavlovič, he, kaj pa to?“

„Veličanstvo,“ je odgovoril oni, „pusti me v miru z gospo soprogo! Ta mi itak provzroča obilo bridkosti! Pa da ti povem, kar sem ti hotel povedati! V spodnjem mestu, tam doli blizu dvostolpne cerkve je gostilna. V njej je dekletce, ki ti postreže z belim kruhom in z domačim kislim vinom. Pravim ti, veličanstvo, to vino, dasi se zarije kakor pijavka v želodec, je nekaj posebnega! Pravo zdravilo!“

„No! No!“

„Če naj ti dobro svetujem, naroči si še nekaj drugega! Ko sem se danes pri tvojih francoskih jedilih tukaj-le mučil, mi je prihajalo tisto na misel. Nепrestano!“

„In kaj je to bilo, veličanstvo?“

„Nikari omedleti, ljubi brat! Pri tvojem obedu so mi venomer na misel prihajale Židanove kisle ledice in ves čas sem si želel, da naj vrag vzame tvojega francoskega kuharja, meni pa prinese skledico Židanovih kislh ledic. To ti je jed!“

„Kisle ledice!“ je zastokal cesar Franc.

„Da, kisle ledice s čebulo, belim kruhom, s kislim vinom in z — Židanovim dekletom! To se ti ujema vse skupaj! Sicer pa ne pravim drugega nego: pojdite, sire, in oglejte si vse to sami!“

Takrat se je prebudil kralj Ferdinand in „važni“ pogovor je bil pri kraju.

Poslovivši se od suverenov, je odšel cesar Franc v svoje notranje izbe. Ko je vstopil v odprto sobo, je tičal pri oknu pobočnik, ki je bil tisti dan v službi. Mladi mož je gledal na Kapucinski trg, si vihal črne svoje brčice ter se očitno dolgočasil. Že tedaj ni bilo na svetu bolj dolgočasne službe, nego je pobočniška!

„Grof Wallenstein!“ je zaklical cesar ostro.

Mladi ulan se je stresel, se bliskoma obrnil ter stal kakor sveča. Nato pa je viknil:

„Befehl, Majestät!“

„N-e-k-je v mestu,“ je pričel cesar počasi, prav kakor bi mu beseda iz ust ne hotela, „nekje v mestu je gostilna, kamor zahaja rusko veličanstvo! He!“

Adjutant je še vedno stal kot sveča.

„Grof Wallenstein! Vitez Manzurov vam bo povedal, kje je ta gostilna! He!“

„Ni treba, veličanstvo! Sem sam že bil doli!“

Cesar Franc je pristopil k svojemu pobočniku, ga prijel za gumbo pri uniformi, mu gledal v oči ter dejal: „Sie, sie Windhund!“

Nato je odšel s smehljajočim obrazom.

Pobočnik grof Wallenstein-Wartemberg pa je bil čez mero srečen, ker ga je njega veličanstvo milostivo blagovolilo imenovati „Windhund“.

(Dalje prihodnjič.)



Vse za druge . . .

Hrepenenje duše moje
prestopilo prag je tvoj . . .
V tvoji sobi sreča, radost,
solnčnih žarkov pestri roj! . . .

Hrepenenje duše moje
v tebe vprlo je pogled
koprneče, kakor k solncu
mladi se ozira cvet.

V tvoji sobi radost . . . sreča . . .
solnčni žarki . . . zvonek smeh . . .
Vse za druge! . . . Hrepenenje
šlo je s solzami v očeh! —

Vekoslav Spindler.



Četrť stoletja slovenskemu slovstvu na braniku.

K petindvajsetletnici „Ljubljanskega Zvona“.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)



ivahnejša je postala „Zora“ v nastopnih letih (1872—1878), ko jo je prevzel Jan ko Pajk; vodil jo je z živim ognjem in z veliko vestnostjo in često s skoraj naivnim idealstvom. In še leta 1873., 1874., 1875. je bila Zora edini slovenski leposlovni list; bil je to tisti

čas, ki ga je Pajk imenoval v Zori leta 1876. (gl. Zvon 1876, 127) zbadljivo: „Die zvonlose, die schreckliche Zeit“.

Leta 1876. pa je pričel Stritar nanovo izdajati Zvon z geslom „Vivos voco. Za dom, svobodo in resnico“. Začelo se je v znamenju polemike, topot s „Slovincem“ že v 1. štef. (Literarni pogov. I.), a načelno novega nam ni prinesel. — Tudi zdaj je Zvon takoj trdno stal; to izpričuje, kako potreben je bil vendarle; Zora mu izprva ni odvzela malone nič tal; na strani 31. čitamo, da ima Zvon že v januarju „nad tisoč naročnikov in vedno še prihajajo“. Z Zoro si je prišel kmalu navzkriž. Urednik Zore se je v svojih „Razgovorih“ večkrat porogljivo spomnil „zvononosca“ Stritarja in njegovega lista, katerega tendence so se mu zdele pogubne. Dasi je Pajk često (n. pr. o Jurčičevem „Tugomeru“ na strani 143. id.) povedal pravo resnico (proti Zvonu, 1876, 128), je bil Stritarju navadno odgovor lasek, ker je nasprotnik kaj lahko zavozil v enostranost. Stritar piše o teh prepirih v uredniški listnici (8. štef.): „Prepirati se s konkurentnim listom, nam se ne zdi imenitno; zato ne bomo resno odgovarjali; nekoliko kratkočasnih besedi pa bi utegnili našim bralcem biti po volji za velikonočne praznike.“ Res je v isti štef. na str. 124. id. izšel prvi kos Stritarjeve satire „Apostrof“; še hujši je prizor „Ljubezen“ (stran 153.), pravzaprav sanje, ki jih je sanjal Zvonov urednik, ko mu je ležala — Zora na prsih; a na str. 156. je napisal v fulminantnem članku dokaj ostrih naravnost proti Zori; tam tudi Stritar očitno izjavlja: „Ako bi bil mislil, da hodi Zora po pravih potih, kako bi mi bila kedaj prišla preširna misel, začenjati

izdajo novega lista! . . . Različni so okusi, različne so potrebe slovenskega občinstva. Zakaj bi ne mogla skupaj živeti ali životariti Zora in Zvon? Različna sta lista že zdaj; jaz hočem skrbeti, da si bodeta še bolj in bolj, da se ne bodeta ovirala.“ (Prim. nasproti temu Zoro, str. 396.). Prepír, ki je postal hitro precej oseben in je dosegel svoj višek v pravdi o slovenskem šestomeru, je bil koristen za bistrenje pojmov in nam je zplodil nekaj dobrih satirskih spisov, a zanima nas le glede svojega konca.

Zvonu je prepír naposled vsekakor nekaj škodoval; saj pravi njegovo uredništvo v listnici na str. 224.: „Vsem čč. nasprotnikom Zvonovim naznanjamo danes veselo novico, da je koncem prvega poluleťja neprimerno obilo število naročnikov izneverilo se Zvonu . . . Mi ne bomo prosili in moledovali, naj Slovenci podpirajo naš list iz golega rodoljubja. Zvon naj ima naročnike, katerih si sam zasluži. Neprijetno nam je res, da naš list tako malo ugaja slovenskemu občinstvu, vendar obetati ne moremo, da se s časom poboljša“. A Zvon je vendar še izhajal nastopna tri leta, Zora pa je ugasnila s prvim četrtletjem 1878. leta¹⁾ vsled poloma.

V številu sotrudnikov kaže letnik 1876 lep napredek. Omenjam le dva: Emil Leon (dr. I. Tavčar) je pisal obširen roman „Ivan Slavelj“, a bil je istočasno tudi sotrudnik Zore („V gorah“). — Druga pridobitev je „gospod brez imena“, kakor ga imenuje urednik v oznanilu za bodoče leto (stran 368. in 384.), češ, da je obljubil pesmi za drugo leto, a objavil je tudi to leto v 24. števí. (tiskovna pomota „št. 23.“) tri pesmi: „Sercé globoko je morje“, „Na bregu stojim in v morje stermim“, „In ti si edini še tukaj ostal“. Pesnik se je podpisal „X“, a že prej (str. 256.) čítamo v „listnici uredništva“: „g. X“. (pravega imena vam ne oznamenimo tudi s prvimi čerkami, da ne bodete imeli morebiti kake sitnosti“ i. t. d.). To je pač isti X kakor avtor onih treh pesmi in oba sta isti kakor omenjeni „gospod brez imena“. Vsi vemo, da je to bil Gregorčič. — Rekel sem, da ga je za to leto pridobil Stritar, dasi vem, da je Gregorčič že v prvem letniku Zvona objavil nekaj pesmi (n. pr. stran 104.: „Njega ni“); ali tedaj je bil še tako skrit, da ga ni mogoče prijeti

¹⁾ V spisu „Časnikarstvo“ je pač po tiskovni pomoti zabeleženo (str. 72.), da je Zoro ustavil njen urednik 29. sušca l. 1877. Da je pisatelj imel v mislih letnik 1878, je razvidno iz pristavka, da je „Zora“ doživela „vsaj sedmega tečaja“; sedmi pa je baš letnik 1878; ostal je nepopoln, prenehavši z 20. marcem, dočim je letnik 1877 (VI.) popoln in ima obširno vabilo na naročbo. — Pomota v „Časnikarstvu“ je prešla v Vrhovnikov spis in posredno ali neposredno tudi v Glaserjevo Zgodovino slov. slovstva IV. 358.

(podpisi „Gorski“ ali „R. G.“ so dovolj varljivi). Leta 1876. pa se vidi, kako ga ceni Stritar, ki mu gre prav tako hvala, da je izpodbudil prvega pesnika Dioskura - Gregorčiča ¹⁾, kakor Levcu l. 1881., da je spoznal drugega Dioskura - Gorazda. Gregorčič pa je ostal Stritarju tudi zvest vsa leta; ko je Stritar, sklepajoč l. 1880. zadnji Zvonov tečaj, zahvaljeval vse podpornike, je to izrečno storil napram „č. neznancu, gospodu X . . .“, ki je z bistrim, neusahljivim virom svoje poezije razveseljeval bralce.“ V 23. številki (1. dec.) pa je podpisan Gregorčič s celim imenom pod prigodnico „Nepozabnemu prijatelju“, dočim je sicer tudi v tem letniku še skrit pod šifro X ali pod psevdonomimom Bojan ali Planinec. ²⁾

Razen tega, pravi Stritar ob koncu letnika, so mu obljubili pomoč Erjavec, Jurčič, Levec, Pleteršnik, Šuklje in Wiesthaler; z njih pomočjo hoče Zvon povzdigniti tako, da postane literarno glasilo slovenske inteligencije — trajni smoter Zvona do današnjega dne.

Še eno dobro izkušnjo je napravil Stritar; doslej namreč pri Zvonu ni bilo prave administracije, vse take posle je prepustil Peršiču („žalibog rojaku“), a ta ga je bridko — recimo — varal, tako da je mogel ob koncu leta, kakor javlja na zadnji strani, le „z velikim trudom in obilimi troški poravnati njegovo nemarnost.“ Res so bile prihajale celo leto tožbe od naročnikov. — Za bodoče leto je Stritar vse boljše uredil in list je izhajal, dobro podprt duševno in gmotno, kljub temu, da je imel kakih 80 „zastonjnikov“; tudi leta 1878. se jih je oglasilo 115, a ugodil je Stritar le 50 in — objavil njih imena (stran 176.). Vendar je nastopal i zdaj nasproti naročnikom tako ponosno kakor doslej, vedno poudarjajoč, da lista nikomur ne vsiljuje (prim. n. pr. 1877, 15 in 1878, 13).

Izkušnje leta 1877. so Stritarja tako opogumile, da si je upal nastopno leto Zvonu preskrbovati tudi ilustracije, a to mu je nakopalo samo sitnosti in razočaranje. Skušal mu je tudi oskrbeti zgodovinskih in prirodoslovnih spisov ter mu tako dati večjo mnogoličnost. — Prenehala so tudi huda nasprotstva, kakor javlja z veseljem Stritar sam na strani 109. Le z „Zgodnjo Danico“ se je Zvon kakor že leta 1870. malo spogledal (str. 109.—111.) zaradi spisa „Zemeljska čuda“, a v mirni, naravnost prijateljski obliki. Proti

¹⁾ Kar je objavil Gregorčič v Glasniku l. 1864. in 1867., temu se še očitno pozna, da ni pisano pod vplivom „krivih“ lepoznavskih naukov Stritarjevih.

²⁾ Lepo spominčico je spisal pesniku X S(taré) za „Vienac“ 1881, 58; „Slov. Narod“ 1881, št. 287. smo že omenili v I. poglavju.

koncu l. (1878.) pa vidimo, da postajajo Stritarjeve nade manj in manj optimistne. V sklepni besedi (str. 382.) piše dokaj tožno: „Z neko malovernostjo, boječnostjo se pripravljam v peto leto stopiti se svojim listom . . . Ali čutim morebiti, da mi pešajo telesne, duševne moči? Ali sem izpremenil svoje prepričanje?“ Ne! Ampak zdi se mu, da narodove moči pešajo. One torej, ki so njegovega duha, še vabi za bodoče leto; spisi bodo vsi izvorni, istotako podobe. Vrsta slik se bo začela z „galerijo slovenskih pesnikov“, pridejani životopisi iz najboljšega peresa bodo podajali bralcu kratko zgodovino slovenskega pesništva.

4. Leta 1879. je bil Zvon naš sploh edini lep-slovní list; prejšnje leto je do marca še izhajala Zora in do konca leta vsaj „Besednik“; zdaj sta prenehala oba. To bi moralo Stritarja pravzaprav veseliti. Ali kaj piše na strani 14. in 15. (l. 1879.)? „Preteklo leto še smo imeli Slovenci tri lepoznavske liste . . . Od treh . . . je ostal samo še eden (t. j. Zvon) . . . in vendar ne morem biti vesel. Obhaja me misel: ali je morebiti . . . narod sam izgubil veselje do slovenskega slovstva? . . . Ali ni ta prikazen Zvonu opomin: Memento mori? Oj pastirče . . ., tudi tebe poneso! . . . Vendar poskusiti je treba . . . Slovenske pisatelje prosim, naj poskusijo z mojim listom, ker zdaj družega ni . . .“

Odslej se v „Pogovorih“ večkrat razpravlja o ureditvi „Zvona“; eden bi rad več strokovnjaštva, drugi več kritik, tretji več slovanstva (stran 60.); ali ni šlo in ni; list je bil sicer dober, Levčevi životopisi so zajamčili letniku za vselej jako važno mesto v slovenskem slovstvu, a procvital le ni. Urednika se je lotila nekaka nervoznost, ki se kaže v vsaki vrsti. Doživel je pač marsikatero bridko prevaro; kako je bilo n. pr. s slavnimi zastonjiki! Prijateljski dopis iz Ljubljane (stran 32.) mu je vendar enkrat odprl oči, kako izkoriščajo njegov idealizem mladi gospodje, dobivajoč njegov list zastonj pod izmišljenim imenom . . . Ozlovoljen sam, je videl tudi vse v črni luči; zato toži v XI. „Pogovoru“ o mladini, češ, da je premalo idealna; v „Vadnici“, novem oddelku v listu, vežbališču za pesnike, je mladiče pač spoznaval tudi od intimnih strani.¹⁾ Na str. 351. pa, kjer se pričinja urednik poslavljati za tekoče leto in delati načrt za bodoče, pravi odkrito: „Zvonovo stanje . . . ni tako sijajno, kakor

¹⁾ O tej točki govori na strani 222.—223.; tam so zanimiva odkritja, kako so mladi posili-pesniki često drzni in nepristopni naukom. Zato končuje: „Mladini naši priporočam nekoliko več ukaželja, pridnosti in skromnosti, a ravno toliko manj površnosti, domišljivosti in samosvestja.“

si morda kedo misli. Zvon ni vaje pred svetom javkati, moledovati in pridušati ljudi, naj se naročajo, in prejemnike, naj plačujejo dolžno naročnino. Iz tega bi se, menim, utegnilo posnemati, da se mu ne vem kako dobro godi. To pa ni tako. Zvon propada od leta do leta, število naročnikov se mu vedno manjša, tako da prihodnje leto, ako ga doživi . . ., ne bode mogel izhajati o doneskij svojih naročnikov.“ — Istina je, da ni in ni bilo izlepa na celem svetu lista, ki bi bil tako prijazen in popustljiv nasproti naročnikom kakor „Zvon“; kvečjemu jih je opozarjal, da bi bilo čas poravnati naročnino, „ako je njih volja“; kaj več nikdar.

A bili so tudi notranji pomisleki, ki so Stritarja odvrčali od nadaljnega izdajanja lista; on pravi n. n. m., da „ne more imeti nič pravega veselja se svojim listom . . . Zakaj? Zato ker ga tudi drugi nimajo . . . Želel sem in nekoliko tudi upal, da bode „Zvon“ kedaj zares pravo leposlovno glasilo slovenskega naroda . . . Ta želja, ta nada se mi ni uresničila . . . kaj je tega krivo? List sam? Njegov urednik? . . . Vabil sem slovenske pisatelje, prosil jih javno in pismeno, naj se pridružijo mojemu listu . . . Ne brez uspeha! Pridobil sem jih, dasi ne mnogo, dasi ne dovolj, a dobrih pisateljev . . . Vendar . . . v Zvonu še vedno pogrešam tiste mnogovrstnosti, katera je neizogibno potrebna listu s tako mnogovrstnimi bralci.“

V nastopnem „Pogovoru“ (stran 367.) opisuje, kako so se mu izneverile lepe nade glede ilustracij; zato začenja svoj znameniti „Pogovor“ z vestjo, da bode Zvon izhajal zopet brez podob; da, izhajal bo še, dasi ne bo živel ob lastnih dohodkih.

Res, na izreden način se je končal (Dunajski) „Zvon“! Stritar ga je ustavil pravzaprav leta 1879., a mu je eden letnik iz lastnega nekako navrgel. Nobel! to se mora reči! Na strani 381. (l. 1879.) piše: „Naj bi Zvon, predno umolkne na večno, še enkrat prav krepko zapel . . . Posloviti se je treba tako, da ljudje človeka pogrešajo, da si ga nazaj žele, ne pa da zdihujejo iz olajšanega srca: Hvala Bogu, da je šel, dolgočasnik! V dobrem spominu bi ostal rad Zvon pri svojih bralcih. Da se mi to kolikor toliko posreči, bodem si prizadeval sam po svoji moči . . . in Zvonove prijatelje prosim . . . naj mi pridejo na pomoč, da častno končamo, kar smo častno začeli.“ In na strani 384.: „Zdaj se mi je še opravičiti, zakaj svojega lista že zdaj ne ustavim . . . Jaz še vedno menim, da Slovenci potrebujemo leposlovnega lista . . . Jaz torej menim tako: eno leto naj še izhaja Zvon; v tem času pa naj moji

rojaki resno premišljujejo in preudarjajo, kako je ustanoviti nov list, in ob konci prihodnjega leta naj bode že vse gotovo! Jaz m'nenim, da pravo mesto, kjer naj bi izhajal novi list, je vendarle Ljubljana — sposobnih mož je tam dovolj in vsega, česar je treba. In ko bomo prvič pisali — 1881, pozdravimo z veseljem in navdušenjem lepi novi leposlovní list slovenski, pravi „naše gore list“, rekoč: le roi est mort, vive le roi“, ali pa kako drugače . . . To se mi zdi pametno in pošteno . . .“

Vsekakor: to je bilo pametno in pošteno; še več: bilo je lepo in plemenito in v najlepšem pomenu to, kar se je Stritarju često porogljivo očitalo: sentimentalno.

S štirimi vrsticami se poslavljajoč na zadnji strani jako dobro uspelega letnika 1880, je zabeležil Stritar še vest, da bode izhajal početkom prihodnjega leta (1881) v Ljubljani „Ljubljanski Zvon“, a v Celovcu „Kres“.

(Dalje prihodnjič.)



Videl sem solnce . . .

Videl sem solnce tam za goró,
videl sem plamen krvav —
morda je bil ljubezni to
zadnji, slovesni pozdrav.

Morda so bile to njene oči,
ki so prosile me,
da bi se vrnil zopet domov
črez strme, visoke gore . . .

da bi se vrnil tjakaj do zvezd,
vrniť tja do neba,
da kes bi obudil za grehe vse,
obudil kes prav iz srca . . .

Helen Helenov.



Polikarp.

Spisal Ivan Cankar.

VII.



e je sijalo solnce, ko je stopil župnik k oknu. Prelepo jutro je bilo; tenki, beli, svetlo obrobjeni oblaki so stali mirno na vzhodnem nebu. Z vrta je dišalo po zrelih jabolkih, po pokošeni travi. Na dvorišču je bilo še vse tiho, od nikoder se ni prikazal človek.

Ob oknu je slonel župnik in je mislil žalostne misli. Obraz se mu je bil zelo postaral; razoran je bil in splahnel, oči so bile globoko vderte in redki, sivi lasje so viseli v nemarnih kodrih po čelu.

„Tako lepo božje jutro! Kako bi ga bil človek vesel, da bi bilo čisto njegovo srce! Zakaj sije tako prijazno to jesensko nebo? Nič več ne sije zame! Zakaj diše tako prijetno jesenske rože, zakasnelke? Nič več ne diše zame! . . . Hudo kazen mi je poslal Bog v svoji pravičnosti in nič posvetnega ne živi več zame! . . . Kako lep je zdaj svet in ljubezni vreden, ko ga gledam s tujimi očmi! Koliko lepega sem zamudil, ko sem imel vsega v izobilici, koliko je viselo ob potu jabolk, ki jih nisem utrgal, ker nisem bil ne žejen in ne lačen! . . . Za eno samo jabolko bi bil zdaj hvaležen, za en sam prijazen jutranji žarek! . . .“

Zazvonil je veliki zvon, slovesno se je razlegla pesem v jutro. Župnik se je prestrašil.

„Nedelja je danes in čisto sem bil pozabil . . . Treba je nastopiti to križevo pot!“

Z veliko pobožnostjo je molil jutranjo molitev, pokrižal se je in se je napravil, kakor je bil, neumit in nepočesan. Nekoliko so se mu tresle noge, tudi roka se mu je tresla, ko je odpirala duri, srce pa je bilo vdano.

„Kakor je božja volja!“ so šepetale ustnice. „Bog je poslal kazen, treba je, da jo trpim radovoljno. On mi je položil križ na rame, treba je, da ga nosim do konca! Kaj bi me bilo sram ljudi? Česa bi se bal? Kdor je brez greha, naj vrže prvi kamen name!“

Odprl je duri in je stopil na stopnice. Zelo strme so se mu zdele in zelo globoke; opiral se je z roko in je šel počasi, s trdimi, neokretnimi koraki.

Tedaj je prišla iz veže kuharica; ugledala ga je na stopnicah, strmela mu je par trenutkov topo v obraz, nato je sklenila roke nad glavo, zakričala je ter pobegnila . . .

Cerkev je bila natlačena; iz daljnih krajev so bili priromali ljudje, stali so celo na stopnicah pred odprtimi vrati in vsi kori so bili polni.

Razlegla se je bila po fari čudna vest, tako neverjetna in skrivnostna, da je nihče ni izpregovoril naravnost in da se je človek prekrizal, če je le pomislil nanjo. Bog vedi, kako se je porodila, kako raznesla; kakor mora je ležala na dušah; polrazumljiva bojazen, nerazločna slutnja.

„Pravijo, da so živega pokopali . . .“

„Kako pač živega? Dva dni je ležal v mrtvašnici, dišal je že . . .“

„Pa zakaj tako gomilo? Zakaj tak kamen?“

„Bog vedi zakaj; župnika vprašaj!“

Spogledala sta se in sta se ločila; obema je bilo v srcu mraz.

„Kamen ni več ležal, kakor smo ga bili položili; zjutraj je ležal počrez. In zrahljana je bila gomila . . . Kdo je imel opravka tam?“

„Kdo bi rahljajl gomilo, prelagal kamen? Vprašaj le tistega, ki leži tam spodaj! In vprašaj župnika!“

Umolknila sta v strahu in sta šla vsak svojo pot.

Stale so ženske v gruči.

„Kuharica pravi, da ga je videla, ko je plezal po noči črez zid. Oči je imel kakor oglje in dvakrat večji je bil nego v resnici. Stopil je k oknu župnikovemu in je kričal: „Nazaj! Nazaj!“ Bog vedi, kaj je hotel od župnika . . .“

Ženske so se pokrižale.

„Dekla pravi, da ga je videla, ko je šel po vasi, ne da bi se bil dotaknil tal z nogo. Kar preko streh, preko dimnikov. Drmaškov dimnik se je podrl sinoči; sunil je bil pač obenj po neprevidnosti. Dišalo je po žepleu in smoli . . . In nato skozi dimnik v farovž . . .“

Zavzdihnilo so, pokrižale so se vdručič.

„Hlapec pravi, da ga je videl, ko je hodil opolnoči po dvo-rišču, kakor bi iskal. Nato je odprl duri, ki so bile zaklenjene in zapahnjene; samo na kljuko je malo pritisnil, pa so se mu odprle nastezaj. Prepirala sta se z župnikom tako naglas, da se je vzbudil za hlevom pes in je lajal pol ure . . .“

V krčmi je sedela gospoda. Učitelj in župan sta pripovedovala svojo stvar.

„Nisem bojazljivec, ampak strah me je bilo!“ je pravil učitelj. „Mislim sem najprej, da je pijan, nato pa sem spoznal, da je . . . vrag vedi kaj! ‚Kaj mislita?‘ — naju vpraša kar naravnost — ‚kaj mislita, ali je mogoče, da bi razmaknil tako solidno rakev, da bi odvalil tako velik kamen?‘ Gledam, strmim — ne šali se, čisto resno govori . . . Rad bi vedel, kaj se mu je pripetilo, zakaj ga je tako globoko vznemiril neznani potepuh, ki je umrl v njegovem hlevu . . . Tudi sinoči me je vabil, ampak Bog se me usmili, nisem imel korajže, da bi bil šel . . .“

Župan je gledal zamišljen v svoj kozarec.

„Tudi mene je vabil, ampak toliko pravim, da bi šel rajši opolnoči na pokopališče. Nikoli še nisem videl takega obraza in sam ne vem, kako sem lomil po stopnicah navzdol in bežal po dvorišču. ‚Kaj pravita, ali je dobro shranjen?‘ naju vpraša. ‚Ali je človek tako krepak, da bi razmaknil to gomilo, stopil iz groba? Ali sem ga dobro zabil?‘ Tako izprašuje in se smeje široko kakor lobanja, oči pa niso bile več človeške . . . Kaj mislite, prijatelji, o stvari?“

Zdravnik je skomizgnil z rameni.

„Starec je, pa ni vse po pravici ž njim. Že drugače je bil včasih precej čuden človek — pa je prišlo nekaj posebnega, Bog vedi kaj, in ga je vsega zvrto glavilo . . . Saj je bil ves prepaden, ko je stal v hlevu pred mrtvim vagabundom . . .“

Župan se je nenadoma domislil.

„Glejte, vagabund je imel listek v suknji in župnik ga je spravil . . .“

„Kaj pa je bilo napisano na listku?“ je vprašal zdravnik.

Nista se mogla domisliti ne župan ne učitelj.

Tedaj je planil v sobo človek, razoglav, ves bled in zasopljen.

„Brž v cerkev! . . .“

Župnik je bil stopil v zakristijo. Mračno je bilo še tam; okno je bilo visoko in pobarvano. Ves truden je bil; oči, dasi široko odprte, so bile vse meglene in niso videle razločno.

Kmalu je prišel cerkovnik. Ko je ugledal župnika, je odprl usta in je ostal ob durih kakor okamenel.

„Kaj pa? Kaj pa?“ je jecljal in lica so mu bledela.

Župnik se je okrenil in je stopil počasi k cerkovniku. Velika žalost je bila razlita po njegovem obrazu, nagnil je nekoliko glavo ter mu je položil roke na rame.

„Prijatelj, ki me poznaš tako dolgo let in ki si mi zmerom zvesto služil — jokaj danes z menoj, usmili se me! Pripetila se mi

je velika nesreča, hudo kazen mi je poslal Gospod. Ne prestraši se preveč, prijatelj, če ti povem, kaj se mi je zgodilo! Glej, izgubil sem ime, svoje staro, lepo, pošteno ime! Bog mi ga je bil dal, Bog ga je vzel, njegovo ime bodi hvaljeno . . . Namesto prejšnjega pa sem dobil novo ime, kazen božjo na stara leta. Ne glej me tako mrko, ne zavrzi me! Zakaj vedi, o prijatelj, ime mi je Polikarp! . . .“

Cerkovnik je prebledel, vztrepetal, nato se je jadrno okrenil, zaloputil duri ter bežal po klancu navzdol.

„Ni usmiljenja na svetu!“ je zavzdihnil župnik ves žalosten in globoko sklonil glavo. Čul je iz cerkve šum, kakor od šepetanja številne množice.

„Fara je zbrana, pripravljen sem! Ti Bog mi daj moči!“

Prekrižal je roke na prsih, še trenotek je postal, nato je prestopil prag. S počasnimi, težkimi koraki, globoko sključen, je stopal proti oltarju. Gledal je v tla, nič krvi ni bilo v njegovih licih, siv, razoran in resen je bil obraz.

Po cerkvi je zašumelo glasneje, zazibalo se je, kakor da bi bil zapihal močen veter.

Pred oltarjem se je župnik okrenil in se je ozrl po množici. Tisočero začudenih, prestrašenih obrazov je strmelo vanj.

„Farani! Bratje v Kristusu!“

Trepetajoč in votel je bil njegov glas, toda krepak, tako da se je razlegala beseda jasno prav do stopnic pred cerkvijo.

„Lepo število let smo živeli skupaj v miru in prijaznosti. Bili ste mi vdani in tudi jaz sem vas ljubil. Če ste me žalili kdaj, odpuščam vam in tudi vi mi odpustite, če sem žalil koga izmed vas.“

Zašumelo je po cerkvi, zaihtelo.

„Tako je bilo in ne bo nikoli več! Zakaj pogledjte me, kako stojim pred vami, ves ubog, od glave do nog s sramoto pokrit! Hotelo se je Vsegamogočnemu, da mi je vzel ime, ki sem ga nosil v časti in poštenju tako dolgo vrsto let. Sodba je njegova, kazen je bila pravična. Od sinočnje noči, te žalostne, nesreče polne, mi je prilepljeno na suknjo čisto novo, zelo neprijetno ime in nosil bom to težko breme do groba. Ne zaničujte me, nikar me ne kamenajte! Bog je sodil, zakaj bi sodili še vi? Pomislite, bratje v Kristusu, in jokajte z mano: odslej mi je ime Polikarp! . . .“

Sredi množice je zakričala ženska.

„Prostora! Ven!“

Iz krika se jih je porodilo tisočero; kakor da bi se bila nena doma, hrupoma odprla vsa okna in bi bil bruhtnil v cerkev silen vihar.

Ljudje so padali v gneči in vstajali, ženske so jokale z nenaravnim, kričečim glasom. Iz bledeh obrazov so gledale široke, zakrvaleve oči . . . Kakor črna reka se je razlilo po stopnicah, valilo se po klancu navzdol.

„Obseden! Obseden!“

Bežali so ljudje in so bežali zmerom dalje, razkropili se po skritih stezah, po polju, poskrili se pod kozolce. V cerkvi in na vasi je zavladala hipoma tišina.

Župnik je strmel v bežečo množico z velikim pogledom, topim od groze.

„Zaničevan! Izobčen!“

Zakril je obraz z rokami in se je zgrudil pred oltarjem na kolena . . .

V zakristiji so se oglasili koraki, zdravnik, učitelj in župan so stopili v cerkev.

Župnik je vzdignil glavo, vstal je, umaknil se je za korak. Iztegnil je roko in izpregovoril s trepetajočim glasom.

„Kdor je brez greha, naj vrže prvi kamen name!“

„Nobeden ni brez greha!“ se je nasmehnil zdravnik.

„Zakaj ste se tako razburili?“ je vprašal učitelj.

„Tako vam torej razodenem, zato da se odvrnete od mene z gnusom in strahom, vi prijatelji blagi, ki sem vas ljubil . . . Vedite, da mi je ime Polikarp!“

Ozrli so se osupli nanj.

„Tukaj je napisano, trdno prišito, ni je več moči na svetu, ki bi izbrisala to sramoto! . . . In tako pojdite ter me zaničujte! . . .“

Zdravnik se je zasmel veselo.

„Ej, gospod župnik, čemu bi vas zaničevali? Meni, na priliko, je ime Matija . . .“

Nezaupno mu je pogledal župnik v obraz.

„Da me ne sovražite?“

„Ne! Ne!“ se je smejal zdravnik.

„Ne! Ne!“ je ponovil učitelj.

„Da ne pljujete predme?“

„Ne! Ne!“

Narahlo ga je prijel zdravnik za roko.

Mir je legel na župnikov obraz, napol so se mu zatisnile oči.

„Truden sem!“ je zavzdihnil in se je opotekel . . .

— — — — —
Zunaj je sijal še dan, hladen somrak je bil v sobi.

Župnik se je ozrl, spoznal ni nikogar. Soba je bila bela, prazna, ena sama sveta slika je bila na steni, pod njo je visel velik molek. Ob postelji je sedela usmiljenka, črno oblečen človek je stal ob oknu.

Spoznal ni nikogar, toda polagoma so se mu oči odpirale, ugledal je tam košato drevje in lopo, skrito sredi vrta. Dišalo je močno po rožah, po zrelih jabolkih in pokošeni travi. Obraz se mu je ves pomladil, lep nasmeh je legel na ustnice.

„Marjeta! Marjetica! . . .“

In nikoli ni več izpregovoril besede.

===== Konec. =====



Gorenjska bajka.

Nelly, ti dražestna roža,
najlepša pač vrta Kranja,
o, čemu ti pojem v daljni tujini
pesem polno vzdihovanja!

Plamenico si vrgla v srce moje,
v dušo radost izlila.
O, čemu ti pojem v daljni tujini,
ti lepa gorenjska Vila!

Nelly, Nelly!
moja ljubav je blazna!
In ta radost, ta slast, ki jo čutim,
je neizrazna.

O, ne glej mi v srcé!
V njem grenke strasti se podé,
grešne željé.
Jaz te kolnem in molim obenem.
O, ne glej mi v obraz! . . .
Jaz venem . . .
Upal, bled sem jaz,
čoln razbit, brez nad . . .
Koprnenje po tebi
z lic mi trga pomlad.

Fran Valenčič.



Janez Trdina.

Avtobiografska pisma.

Prijavlja dr. Fr. Derganc.

(Dalje.)



šola je hodila dve leti v Mengšu, potem so jo dali v Ljubljano. Stanovala je pri stricu, ki je imel več precej pomemčenih hčeri. Pohajala je nunsko učilnico, v kateri se je slovenščina popolnoma zanemarjala. Moja milica se je ponemčevala zdaj v šoli in v društvu svojih sorodnic. Ko se je vrnila čez nekaj let domov, ji je tekla nemška beseda glaje od slovenske. V Mengšu se je pa kmalu zopet poslovenila, ker se v domači hiši ni ščeperila bahaška nemščina. Nemškovala je le še s svastjo, ki je bila štajerska Slovenka, ali ji je nemška šola ukradla materinski jezik. V Ljubljani sem Radoslavo malokdaj srečal. Občevala pa sva vsak dan o počitnicah. Že ko sem bil v osmi šoli, me je povabila mati njena večkrat na obed in južino. Meni se zdi, da je zapazila jako zgodaj mojo ljubezen. Ko sem se pripravljaj za pot na Dunaj, mi je rekla smejoč se: „Veste kaj, kadar dovršite svoje študije in doboste prvo službo, pridite po mojo hčer, dala vam jo bom od srca rada in tudi moj mož bo zadovoljen, ker vas jako ljubi in se z vami najrajši pogovarja.“ Lahko se misli, kako neskončno so me razveselile te besede. Prišedši z Dunaja na počitnice, nisem prebival več v domači hiši. Radoslavina mati mi je velela, da moram stanovati odslej v njenem gradu. Imeli so me ona in vsi njeni ljudje tako v čislu, kakor da bi bil že pravi ud njih rodovine. Sosebno tesno prijateljstvo sva sklenila jaz in brat moje ljubice, Vekoslav. Bila sva si nerazdružna tovariša, dasi je bil on precej mlajši od mene. Pohajal je i on ljubljansko gimnazijo, iz katere je prestopil čez nekaj let v semenišče. Večkrat mi je rekel, kako se veseli že naprej, da me bo poročil on s svojo sestro. Moja sreča je dospela na vrhunec, ko sta prišla drugo leto na Dunaj Radoslava in njen oče ter me posetila. Vozili smo se skupaj po mestu in lepi okolici dva dni. Očeta so bolele oči, pa je popotoval na Dunaj vprašat za svet tamošnje sloveče zdravnike.

Svoje dunajske študije sem končal in prebil izpit za celo gimnazijo l. 1853. Še isto leto sem dobil službo na hrvaški gimnaziji v Varaždinu. Vabili so me tudi v Trst, ali tja nisem maral iti, ker bi bil moral razlagati vse po nemški. Radoslava je dopolnila takrat šestnajsto leto in je bila že povse odrasla in godna za možitev. Ali moj roman se ni dovršil po šabloni. Drugi zaljubljeni se s svojimi dražicami poročé ali pa se izneveri prej on njej ali pa ona njemu. Meni je usoda drugače postregla. Zgodilo se je nekaj, česar nihče ni slutil in pričakoval. Iz sramežljivosti ali še iz kakega drugega, meni neznanega vzroka je Radoslava odločila za trdno, da se ne bo nikoli omožila. In res je odbila vse snubače, katerih je imela na izber, in ostala je devica. Ker je bila moja ljubezen povse idealna, me ta njena namera ni prav nič užalila, ampak mi je spoštovanje do nje še povečala. Ostal sem ji najiskrenejši prijatelj do današnjega dne in moja prva ljubezen bo ugasnila šele z zadnjim trenutkom mojega življenja. Ali to se ve, da je moralo občevanje med nama zdaj prenehati. V Mengeš nisem šel nikoli več. Z milico sva si pošiljala pozdrave po znancih in sorodnikih, ali videla se nisva celih štiriinštirideset let. Dobila sva se šele lani v Ljubljani pri njenem bratu, ki je bil že upokojen župnik. Starca sva bila oba, jaz sem imel 74, ona 67 let, ali oba sva bila še zdrava in trdna, ona se je v starosti celo precej zredila. Pogovarjala sva se prav prijazno in živahno domalega dve uri, potem pa si podala večkrat roke in se ločila kot dobra, stara prijateljca.

Res čudovita, da, božestvena je blagodatna moč prve ljubezni. Mene je, kakor bi trenil, rešila iz pekla verskih dvojbi in mi povrnila mladostno brezskrbnost, veselost in srečo. Razburjeno, obupno in bolno dušo mi je pomirila, potolažila in ozdravila. Moje srce je bilo tako polno Radoslave, da ni imelo nobenega prostora več za metafizične probleme, ki so se umaknili zame povse v ozadje. Ljubezen me je okrepcala, da sem zmagoval zlahkoma vse spolne izkušnje in se varoval zdušno vsake nespodobnosti in spolne razuzdanosti. Izpodbadala pa me je tudi na marljivost, redovitost in vsako krepost, ki daje človeku dober glas med ljudmi. Verska vprašanja sem jel presojeti povse hladno in objektivno. Dejal sem sam v sebi: „Verske skrivnosti so tako težka uganka, da jih ne more nihče povoljno pogoditi, pa bo najbolj pametno, da se ne bom z njimi več ukvarjal. Izpolnjeval bom svoje dolžnosti, živel pošteno in si ohranil čisto vest, pa mi se ne bo treba bati nikogar in še najmanj pravičnega in predobrega božjega očeta.“ Prekometerne verske

vaje sem sčasoma popolnoma opustil. K frančiškonom nisem več zahajal, še manje pa lizal svetnike in cerkvena tla. Opravljaj sem le tisto božjo službo, katero so mi nalagali šolski zakoni in moj izpovednik. Nehal sem si tudi kratiti spanje in se postiti. Oj, kako v slast sem užival zopet naše slovenske žgance in štruklje! Začelo se je zame novo, preradostno življenje, katerega mi ni ostrupljala več nobena dvojba in sumnja. Prišlo je usodno leto 1848. Vzbudilo je toliko političnih in narodnih viharjev, rodilo toliko vsakovrstnih novih vprašanj in nam donašalo toliko prezanimivih novic, da se še pobožnim ljudem ni dosti ljubilo presojati in pretresati cerkvene dogme in bogoslovske skrivnosti. Za vero je zavladala velika mlačnost v vseh stanovih, celo v kmetiškem in duhovniškem, ki je trajala mnogo let in je ni mogel odpraviti niti glasoviti konkordat l. 1855.

Življenje moje je postalo zdaj, kakor pravim, jako prijetno. Šolski nauki mi niso delali nikakršne težave, vsi profesorji so bili z mano zadovoljni. Dali so mi skoro vsako leto iz vseh predmetov odlične rede, eminance, kakor smo takrat govorili. V prvi, peti in šesti šoli sem bil celo prvi premijant. Tudi s svojim stanovanjem sem mogel biti popolnoma zadovoljen. Moja gospodinja se je držala prav pametne metode. Male učence je imela pod najstrožjim nadzorom, sosebno je pazila, da se niso polenili in zanemarjali božje službe. Zjutraj so morali zgodaj vstajati in se učiti. V kolikor višje šole pa je dospel kak dijak, tem večjo prostost mu je privoščila. V sedmi in osmi šoli smo delali pri njej, kar smo hoteli. Ukazovala je samo to, da moramo biti ob devetih zvečer doma. Ponočevanja ni trpela, vendar nam ni branila iti v gledišče. Hrano so mi pošiljali roditelji od doma. Teta Česnovka pa je začeni od druge šole plačevala zame stanovanje in mi kupila rada tudi kako suktnjo ali drugo oblačilo. V četrti šoli sem dobil ustanovo (nekaj čez 60 gld. na leto), s katero sem si omišljaj knjige, opravo in druge potrebščine. Marsikak goldinar sem si tudi prislužil, v spodnji gimnaziji s korepeticijami, v zgornji z instrukcijami. Prihranil si nisem mnogo, ali brez denarja nisem bil nikoli. Ker so me šolske dolžnosti stale malo truda, mi je ostajalo dovolj časa za čitanje, izprehode in zabave. Hodil sem pridno v gimnazijsko ali pravzaprav licejsko knjižnico, še rajši pa (seveda samo po leti) z bukvami v rokah pod Turen (Tivoli) k slovečemu studentu, kateremu so dali dijaki ime Hipokrena. Hribe in gozde sem ljubil že od nekdaj. Pri Hipokreni je bilo dosti drevja in sence, pa tudi voda mi je ugajala. Ni bila ravno močno mrzla, ali vendarle pitna in zdrava in vsekakor boljša

nego iz ljubljanskih vodnjakov. Često sem korakal k temu studentu že ob štirih zjutraj in ostal pri njem skoro do sedmih. Popoldne sem sedel ali ležal pri Hipokreni dostikrat do mraka. Pohajali so jo i mnogi drugi učenci. Naredili so ob njej prav lične mlinčke in okrasili bregove s cveticami. Hipokrena je postala pravo dijaško shajališče, čitališče in zabavišče. Primerilo pa se je tudi včas, da je prirejal v obližju njenem svoje burke poredni Amor.

Gore so me mikale tudi v Mengšu. Oblazil sem vse bližnje višave in nekoliko tudi hribovje okoli Kamnika. Najrajši pa sem hodil na Góbavico in to na tisti vrhunec, ki mu se pravi „Pri Ogrinovem znamenju“. Tu je stala nekdanja kapela sv. Lavrencija, ki se je porušila, ker je nihče ni hotel popravljati. Ostala je skoraj le ena, precej visoka stena, ki se je zvala „Ogrinovo znamenje“ radi bližnje Ogrinove hiše. Prekrasno se vidi od tod prostrano mengeško polje in domalega vsa mengeška župnija, ki je šla pred l. 1848. od Save do Kamnika. Še lepši pa je pogled na snežnike, katerim pravijo Mengšani Grintavci, ker jim to ime ne pomeni le enega hriba, ampak vse Kamniške Alpe tja do Jermanovih vrat.¹⁾ Kakih sto korakov pod Ogrinovým znamenjem je molela samotna skala. Za to skalo sem si postavil šator, kamor sem hodil čitat in od koder sem se oziral po velikem, prelepem vrtu pod goro, po katerem se je izprehajala včas moja Radoslava. Od tod sem jo mogel največkrat videti. To je bilo seveda takrat, ko me roditelji njeni še niso bili sprejeli za stalnega gosta v svoji hiši, torej od šeste do osme šole. Šator mi je pomagal delati prijatelj Vekoslav. Veje sva nalomila v edinem gozdu, ki je ostal na Góbavici proti Mengšu in je bil lastina njegovega očeta. Nekoč je prišla k Ogrinovemu znamenju tudi Radoslava s svojimi sestricami. Hotele so se za razvalino igrati, ali za namenjeno igro je bilo ene osebe premalo. Radoslava pride k šatoru in me prosi, da bi se igralkam pridružil. To se ve, da sem jo kaj rad uslišal. Kako se pravi tej igri, ne vem; to pa prav dobro pomnim, da mi je na vso moč ugajala. Naključilo se je pogostoma, da sem dobil za par Radoslavo in sem se moral vselej prijeti ž njo za roke. Najstarša sestrična njena, ki je bila že „Backfisch“, je to zapazila pa se poredno nasmejala in rekla: „Cousine, dieser Zufall scheint etwas zu bedeuten, bist nicht dieser Meinung auch du, á?“

Teta Česnovka je zahtevala, da bi prebil pri njej vsake počitnice, ne le velike, ampak tudi male (o Božiču in Veliki noči). Te sem šel rad tja, ker je Radoslava božičevala in velikonočevala v

¹⁾ = Kamniško sedlo.

Ljubljani. O velikih počitnicah pa bi bil ostal ves čas najrajši v Mengšu blizu nje. Ali odločni volji svoje dobrotnice se nisem smel upirati. Ukrenil sem torej tako, da sem prebival prvi teden v Mengšu, potem pa se preselil v Lukovico ali porabil vsako priliko in sto izgovorov, da jo mahnem po najkrajših bližnjicah v Mengeš. Teta je vselej strašno godrnjala. Ko sem se drugi ali tretji dan vrnil, pa me je sprejela z največjim veseljem, kakor da je našla svoje izgubljeno dete. Bolj skoraj da ne more ljubiti mati svojega edinca, kakor je ljubila ta žena mene, vedno v veseli nadi, da se je bom spominjal čez nekaj let s hvaležnostjo pri svoji sv. maši. Lukovica se nahaja preveč med hribi in vsaj za moje oči ni prijazna. Ali precej nad vasjo se vzdiguje nevisok hribeeek, „Brdo“, na katerem se brzo izpremenita i krajina i obzorje. Tu stoji star grad, katerega gospodar je bil naš odlični romanopisec Kersnik. Od tod imajo oči lep razgled po vsej valoviti, žitni in gozdni okolici, ki se sme po pravici imenovati ljubka in dražestna. Hiša moje tete je stala précej nad véliko, Dunajsko cesto, po kateri se je razvozilo proti Trstu in Dunaju ogromno množstvo blaga na tistih silnih vozovih, ki so se zvali „parizarji“. Ali ta cesta je bila tudi drugače jako živahna. Prav pogostoma so korakala po njej vojaška krdela in romarske družbe in se drevilo polno tistih popotnih nemških rokodelcev, ki so be-račili od hiše do hiše. Ljudje so jih imenovali „vandrovce“ in jih niso radi prenočevali, ker je bilo med njimi dosti kradljive sodrge, pa tudi nevarnih pohotnikov. Vojaki so bili pri teti često nastanjeni. Od njih se je naučila za silo vseh avstrijskih jezikov. Govoriti jih baš ni mogla, ali je razumela je vse, kar so jo vprašali in prosili in kar so se med sabo pogovarjali. Celo madjarskih in rumunskih besed je znala brez števila. Z dobrim razlogom se lahko trdi, da je bila pravi ženski ženij. Najtežje račune je izdelala prej na pamet nego jaz na papirju. Za številke je rabila poleg narodnih (kljuka pet, križ deset i. t. d.) i svoja izvirna znamenja. Pisati ni znala, čitala je pa jako mnogo, največ seveda pobožne bukve. Knjižnica njena se je nahajala v dveh velikih rešetih, ki sta bili z vrhom polni. Največ knjig je bilo iz prejšnjega stoletja, med njimi i celo sv. pismo, katero sem ji često na glas prebiral, kadar ni bilo gostov in nujnih opravkov v kuhinji ali v zelniku. Besede, ki so se ji zdele grde, n. pr. kurba, far in druge take, je skrbno zalepila z debelim papirjem, da se ne bi kak bralec pohujšal. Takih zaplat je bilo jako mnogo. Kadar sem prišel v čitanju do katere njih in hotel papir odlepiti, mahnila je z roko in dejala: „Pusti, grdoba mora ostati

skrita!“ Pri Česnovki sem živel prav dobro. Za južino mi je dajala vsak dan razen belega kruha in sira ali klobase tudi merico izborne starine. Tudi kmetiške jedi je znala pripraviti tako okusno, da bi jih bil domalega vsak gospod užival v slast in z zadovoljnostjo. K Česnu sta dohajala včasih tudi župnik Andrej Bohinec in njegov kapelan. Bila sta oba jako izobrazena moža. Za take odlične goste je imela teta posebno sobo v prvem nadstropju. Večkrat sta povabila tudi mene, da prisedem k njima, pa me izpraševala iz zgodovine in zemljepisa. Moji odgovori so ju silno veselili, neprenehoma sta me trkala po ramah, hvalila in mi prorokovala veliko srečo v življenju, naj si že izberem kateri stan hočem. Posojala sta mi tudi svoje knjige, kar mi je bolj ugajalo nego njiju predebela in često nezaslužena hvala. Od župnika sem dobil več dobrih potopisov in zemljepisnih knjig in Šafaříkove „Slovanske starožitnosti“ v nemškem prevodu, od kapelana pa razen drugih knjig, katerih naslov sem pozabil, Plutarhovo življenje grških in rimskih velikih mož, sosebno vojskovodij. Ta tolsta knjiga me je tako mikala in oduševila, da sem jo dvakrat prečital in bi jo čital z veseljem še tretjič, ko bi jo mogel dobiti. —

(Dalje prihodnjič.)

Pesem:

(Belokranjski motiv.)

Zora vstaja na obzorju —
vse še sanja sladki san . . .
Moje srce pa ne spava,
bolno je in polno ran.

Kako spalo, počivalo
moje revno bi srce,
dragi k meni ne prihaja,
mimo mene k drugi gre . . .

Nekdaj grlil mene dragi
in poljubljal mi oči,
zdaj mu srce drugo ljubi,
jaz pa temne le noči! —

Tihozor.

Snov za novelo.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Dalje.)



e pred enim mesecem je bila prišla. Vila grofa Callarija je bila na tej strani, zato sta se izprehajala najrajši po drevoredu ob morju kakor tedaj spomladi. Za ovinkom, kjer so se skrili zadnji tovarniški dimniki in jambori na ladjah v pristanišču, sta vselej sedla in gledala na široko morje pred seboj, in če je Helena le količikaj utegnila, sta počakala, da se je solnce pogreznilo daleč tam doli v valove, predno sta se vrnila v mesto.

A vsak dan je ni bilo. Zdaj je morala s svojo gospodo v to, zdaj v ono družbo. In Pavlu se je zdelo, da sprejema rada taka povabila in da je srečna med temi ljudmi. Z nekim posebnim izrazom mu je naštevala imena visokih oseb, s katerimi je bila včeraj tu ali tam, in z vidnim zadoščenjem je omenila često kakor le mimogrede kak poklon tega ali onega velikaša.

Nekega dne jo je srečal sredi teh ljudi in ob njeni strani je stopal zopet oni mladi mož, ki ga je videl že na Koroškem. Zasklelo ga je in obrnil se je vstran, da bi ga družba ne opazila. „Če jo pozdravim, se zlaže, da sem najmanj kak svetnik!“ je zamrmral temno. Drugi dan pa je začela sama pripovedovati, da je prišel včeraj neki baron Windberg s Koroškega, ker si hoče na jugu utrditi zdravje, in da je star prijatelj njene gospode in da ga pozna ona že iz poletja. Pavel je bil prepričan, da je že dlje časa tu, in zadelo ga je še bolj neprijetno, da se Helena opravičuje, a molčal je in se naredil, kakor da ga vse to nič ne zanima. Ni bilo to, kar je občutil, ono, kar imenujejo ljudje navadno ljubosumnost. Tudi če se mu je za hip posilila misel, čemu hodi neki ta baron za njo, kake namene ima in ali morda Heleni vendar ne laska le preveč, da je prišel tako daleč za njo in bi jo to slednjič lahko zmotilo, se je moral vendar vselej umakniti vsak sum, če ji je pogledal v obraz. „To dekle ne, more pasti, ako samo noče! Če bi jo pa zasnužil resno in bi se ona odločila zanj, no — kaj se hoče? . . .“ Dalje ni mislil, in kar ga je razjedalo, je bilo edino to, da je on

tako boren in neznamen proti tem ljudem iz velikega sveta in da je kakor usmiljenje, če stopi Helena doli k njemu.

Samo čutil je to, ker v resnici ji ni mogel ničesar očitati. „Pojdiva, duša, pojdiva ven izmed ljudi — vsega sem že sita in ves dan se veselim ure, ko smem vreči krinko z obraza in se pogovoriti s teboj, kakor mislim in čutim,“ mu je rekla včeraj, ko mu je prihitela z lahkimi koraki nasproti in se oklenila pristrčno njegove roke. In pomirjen je bil in verjel ji je, toda ko je bil sam, je grizla zopet bolesta razdvojenost po njem in sam bi ne bil mogel reči zakaj . . .

Sedela sta zopet zunaj ob morju.

Nebo je bilo posebno jasno in morje tako mirno in svečano . . . Trop belih galebov se je grel na visoki skali pred njima in vedno redkeje se je kateri leno zazibal parkrat nad vodami in prisedel potem zopet tiho k svoji družbi. —

V tistem hipu se ni zgenilo nikjer nič v brezkončnosti in Helena je vzela njegovo roko in jo nežno božala. Ozrl se je nanjo in si mehko pritegnil njeno glavico na prsi.

„Včasi je vendar lepo, Pavel!“ je šepnila komaj slišno, kakor da se boji še ustnice premakniti v tem čudovitem pokoju . . .

Prikimal je zamišljeno in se sklonil k njej in jo poljubil gorko in strastno.

Čutil je, kako mu je odgovorila najprej z rahlim pritiskom, a se mu naenkrat odmečnila.

„Vidiš, zdaj bi me ne bil smel poljubiti! Tako vsaj ne!“ je vzkliknila nehote.

„Zakaj ne?“ je ostrmel.

„Zato . . . Ne vem . . . Ali ne čutiš sam?“ je vprašala še bolj tiho.

Povesil je glavo . . . Da, čutil je globoko notri, da ta burni poljub pravzaprav ni spadal v vse to, kakor je bilo okrog njiju in v njiju v tem hipu. Njena glavica je bila na njegovih prsah, njegova roka je mehko počivala v njeni, morje je molčalo in golobi so dremali . . . Toda — — moj Bog! — — —

„Ali čutiš? . . . Kaj ne, da čutiš zdaj?“ je zašepetala jedva slišno.

„Da! In žalostno je, da čutiš ti to tako natanko,“ je pristavil temno.

Prikimala je, ne da bi ga pogledala.

„Sploh, Pavel . . . Jaz premišlujem često o tem . . . Ti večkrat nisi zadovoljen z menoj, jaz čutim vsakokrat to . . . Glej, duša

moja!“ je vzkliknila nekoliko glasneje in kakor proseče in se vzrav-
nala višje ter mu ovila levico okrog vratu. „Bodiva si popolnoma
odkritosrčna v tej uri in dogovoriva se o tem, — morda bo nama
obema v srečo . . . Ti pogostoma nisi zadovoljen z menoj in jaz
ne s teboj . . . in oba ne veva zakaj . . .“

Tiho presenečenje se mu je prikazalo za hip na obrazu, a se
umaknilo takoj globoki, težki resnobi. Strmela sta oba za trenotek
molče predse . . . Zopet se je bil dvignil eden izmed galebov s
skale, se zakrožil neslišno nekaterikrate v zraku in se spustil zopet
počasi navzdol . . . Sledil mu je z izgubljenim pogledom, a se
potem zdrznil po vsem telesu.

„To ni dobro, da se tega zavedaš,“ je ponovil zamolklo.

„To ni dobro, da se tega zavedava oba, ti in jaz!“ je poudarjala
počasi. „Premišljevala sem veliko o tem . . . Posebno potem, ko sem
te tako čudno sprejela tam gori v onem gozdu, sem veliko premiš-
ljevala in zdi se mi, da je nekaj zelo tragičnega v najini ljubezni . . .“

„In zdaj je obema hudo, ko govoriva o tem!“ je opomnil
votlo in nevoljno in se ji ozrl v obraz.

„Da, duša zlata, zdaj je obema hudo,“ je prikimala in se privila
k njemu in ga poljubila brezmejno nežno in vdano . . .

„Ta je bil na mestu!“ se je nasmehnil prijazneje.

„Da, ta je bil na mestu!“ je pritrdila živahno. „In kaj ne, zdaj
bi si rekla kmalu, da sva dva neumna sanjarja, ki si res po nepo-
trebnem greniva to mlado srečo, in v sladkih poljubih bi pozabila,
da je nama bilo hip poprej tako težko? . . . A kaj bi to pomagalo?
— Varala bi sama sebe! . . . Kajti še in še pridejo ure, ko se bova
gledala mračno in tuje in se bodo nama valile po duši skoraj so-
vražne misli drugemu proti drugemu . . .“

„In misliš, da drugi ljudje nimajo takih občutkov?“ se je oglasil
zopet črez nekaj časa. „Drugi ljudje, ki ne slišijo trave rasti?“ se je
nasmehnil.

„O da, imajo jih, celo vsi jih imajo!“ je vzkliknila. „Imajo jih,
ker temeljijo že v človeški naravi. Imajo jih, a se jih ne zavedajo,
ker niso nikdar iztikali po svojih prsih in je v njih vse topo. Spro-
se, stepejo se celo, opsujejo se z najljutejšimi, najstrupenejšimi
psovkami, a potem je zopet vse dobro . . . Saj si čital Kreuzerjevo
sonato! . . . Glej, to je tragično, da se midva zavedava vsega tega,
da poznavava vzroke — — —“

„Jaz pa mislim, da to ravno ni tragično!“ jo je prekinil na-
enkrat in strastno, kakor da je šele sedaj prišel zopet k zavesti.

„Silno si me presenetila in izprva sem bil kar omamljen!“ je viknil še bolj ognjevit. „Niti slutil nisem namreč, da tudi ti čutiš s tako natančnostjo vse to . . . To se pravi,“ je ustavil samega sebe, „meni samemu še vedno do tega trenutka ni jasno, kaj je vse to, kar peče včasih tako v prsah. A zato te ne ljubim nič manj in še bolj trdno verujem v najino srečo. Ali ni prav, da sta se dobila ravno dva človeka, ki si skušata dati račun o najbolj tajinstvenem trepetanju svojih src, o — No, zakaj ne?“ je vprašal začudeno, ko je zapazil, da je zmajala pri njegovih zadnjih besedah z glavo.

„Tudi o tem sem že premišljevala!“ je odgovorila. „Tudi to sem že vpoštevala, da sva namreč oba duševno popolnoma razvita, preveč razvita. In baš to se mi zdi tragičen moment v najini ljubezni, to, da stojiva tu oba na isti višini . . . Vem, da me nadkriljuješ v stoterih stvareh, z vsem občudovanjem gledam k tebi navzgor, veruj mi, Pavel, toda kar se tiče tega, rekla bi — čustvoslovja, sva si oba enaka in se bova zasledovala vse življenje.“

„In ali to ni dobro? Ali ni dobro, ako bova vedela, da niso vsa ona morebitna ohlajenja, odtujenja, naveličanja, potrtosti nič drugega nego naravno opešanje duševnih sil, reakcija na izbruhe vse moči pretresujočih strasti, odmor v nabiranje nove ljubezenske energije? Ali ni bolje, če počakava mirno novega vzdrhtenja in vzkipenja, ne pa da bi se bedasto nadlegovala s prisiljenimi, neiskrenimi ljubeznivostmi ali celo omadeževala svoji duši s surovimi brutalnostmi in s tem ubijala in slednjič, kakor vidimo pri drugih ljudeh okrog sebe, ubila svojo ljubezen? In ali ne bova znala ravno radi svoje razvitosti uživati tem bolje in tem više, če pride potem dan, obrobjen od takih temnih dni, ki bo kakor zlat kelih, poln solnčne poezije . . . In ali ga ne bova znala potem ravno midva izpiti do dna?“

„Morda praviš prav, morda ne!“ je skomizgnila zamišljeno. „Ničesar ti ne vem več ugovarjati, a v srcu čutim vendar, da ni prav, da sva oba taka.“ — — —

„Potemtakem bi si ti želela neumnega moža? Recimo, da bi bil — jaz bolj neumen?“ se je nasmehnil.

„Ne!“ je zmajala počasi. „Da bi bila — jaz bolj neumna! Ti bi bil vsaj srečnejši, če dobiš bolj vsakdanjo žensko . . . Vedel bi, kdaj moraš biti ž njo strog, kdaj ljubezniv, kdaj usmiljen, in čeprav bi ne umela, in ravno ker bi ne umela vsega tega, bi ti bila brezkončno hvaležna in trepetala bi pred teboj in te ljubila kakor Boga.“ —

„A jaz ne maram tega!“ je vzkliknil nervozno. „Jaz nočem biti Bog, ker je to neznosno dolgočasno! Ali še ne razumeš, kaj si mi ti? Ali ne veš, da so se v tebi utelesile vse moje sanje, vse hrepenenje mojih mladih dni, da — poezija sama, tako da bi brez tebe ne bil več poet! . . .“

Objel jo je burno in jo stisnil k sebi, da je zaječala. .

„Saj si tudi ti meni vse na svetu!“ je vzdrltela kakor omamljena in kakor da jo je prepričal njegov poljub, da so vse to same nespametnosti.

„In vendar si mi naredila srce tako težko!“ ji je očital mehko-nevoljno.

„Saj je tudi meni hudo!“ je vzdihnila in žalostno oko ji je splavalo daleč tja čez valove. „Glej, in to je ravno tragično, da se mučiva . . . Ne to, da sva si povedala vse to, saj to bi si bila itak prej ali slej, če ne ustno in naravnost, pa v katerem svojih spisov, ampak to, da čutiva to disharmonijo, ki je med najinima dušama, kakor je med vsemi dušami na svetu . . . Čudno je to!“ je zmajala še bolj zamišljeno. „Nikogar ne boli, ker nima nihče na svetu njemu popolnoma enakega obraza — po enakih dušah se nam hoče pa tako silno! . . .“

„Ah, pojdi, pojdi, pustiva že vendar ta pogovor!“ se je nasmehnil nekoliko prisiljeno in že se je nagnil, da bi jo poljubil, a odmaknil se je naglo in v srcu je začutil plehak okus.

Zapazila je, kaj je hotel, in se zasmejala.

„Vidiš! — saj je vse zaman. Preveč sva — modra . . .“

„In premalo — pametna!“ ji je prikimal resno.

„Pojdiva!“ se je dvignila.

„Danes naju solnčni zahod ne bo zanimal več!“ je pristavila nenaravno brezbrizno.

Stopala sta molče proti mestu in oba sta čutila, da bi bilo banalno govoriti.

A naenkrat mu je prišlo nekaj na um. „Najbolje je, da še to danes opravim!“ si je prikimal. Tolikokrat se je bil že namenil, a vselej mu je postalo mučno, ko je bilo treba začeti.

„Helena, jaz bi danes rad s teboj še nekaj odpravil, kar me že dlje časa teži!“ je pričel.

„Namreč?“

„Glede najine bodočnosti. Ali se ti ni zdelo že čudno, da o tem še nisem govoril jasne besede s teboj?“

„Saj te tudi nisem po ničemer vprašala!“ je skomizgnila malomarno.

„Prej si rekla ti meni, naj bom odkritosrčen, zdaj rečem to jaz tebi, Helena!“ je poudarjal resno. „Vsaka ženska se bo slednjič vprašala, kak naj bo konec zveze z možem, ki ga ljubi. In ti si se gotovo tudi!“

„No, dobro!“ je prikimala in gledala predse.

„In kako se ti zdi, da je z menoj, recimo naravnost: koliko dohodkov da imam?“

Hotela je očividno odgovoriti zopet kakor prej, da se v to ne vtika, a umolknila je za hip in potem rekla počasi in mirno:

„Kot sourednik pri takem listu imaš gotovo lepo plačo.“

„Hm!“ je prikimal in stopal potem precej časa zraven nje ter iskal besed, kako bi nadaljeval. Slednjič se je odkašljajal in se obrnil k njej.

„Dovoli, da ti razložim vse po vrsti — tako bo najboljše . . .

Kakor veš, sem študiral tri leta medicino. Hm, slabo sem bil zadel. Pravo bi bil morda izvršil in danes bi bil že kak odvetnik, kajti imam včasih trenotke, celo mesece, ko bi se mi ljubilo učiti, kar kdo hoče, a da bi bil redno zahajal k predavanjem, prav gotovo, vsako uro, v to sem bil veliko preveč len in zjutraj tudi navadno preveč — zaspan. Z eno besedo, spoznal sem po treh letih, da ne bom nikdar doktor medicine, izgubil sem bil vse podpore in kredit so mi izpodkopali — moji občudovalci. Bil sem namreč že takrat precej znan in vsakdo, ki je bil tri noči na Dunaju, je pripovedoval doma z velikim ponosom, da je popival z menoj neprestano šest noči in me sedmo jutro nesel na lastnih ramenih brezzavestnega domov. Pametnim ljudem nisem še zameril ne, ako niso hoteli taki barabi niti posojevati niti podpisavati menic. Tako sem bil torej prisiljen, da sem postal žurnalist. Spočetka mi ni šlo od srca, a vživel sem se kmalu in eden izmed akcionarjev me je sprejel pod svoje osebno varstvo. Živel sem dobro tiste čase, poplačal pošteno svoje dolgove do zadnjega vinarja, naročil včasih fantom kak sodček piva in pomagal marsikomu — res, ne da bi se hvalil! — do tega, da ga smem danes prav spoštljivo pozdraviti in da se moram čutiti prav posebno počaščenega, če vzdigne kazalec do roba svojega klobuka in reče „Servus!“ . . . No, in kakor sem ti nekoč že pravil, so sklenili pozneje isti akcionarji, da ustanove za južne dežele in za trgovino tu spodaj velik list, in jaz sem dobil takoj ponudbo, naj sprejem uredništvo umetniškega oddelka . . . Življenje je tu cenejše, moji dohodki boljši in danes bi bil gospod, da nisem bil tako nepreviden in podpisal nekemu znancu menice za deset

tisoč kron ,kot porok in plačnik'. Lotil se je bil lepega podjetja in možev pogum mi je ugajal. Poleg tega je bil moj podpis potreben le zaradi formalnosti, kajti vsako škodo je obljubil trpeti njegov svak, premožen trgovec. In zdaj — eden, dva, tri: mož je nenadoma in nezavarovan umrl, podjetje se je zrušilo in potegnilo še svaka v vrtimec, da je faliral, in čez noč sem bil — jaz dolžan deset tisoč kron . . . In zdaj plačujem, da sem ves črn, in bom plačeval še dve leti. Ostaja mi komaj toliko, da sam živim, in še dve leti, Helena, najmanj dve leti — — —“ Umolknil je in obrnil oči v tla. Vedno mučnejše mu je bilo to pripovedovanje; proti koncu je govoril bolj in bolj naglo in le še sunkoma že in zdaj se mu je zdelo, kakor da stoji kot velik hudodelec pred sodnikom.

„Ti revež!“ je zaslišal Heleno in ozrl se je po strani v njo. Sočuten je bil njen obraz, a zdelo se mu je vendar, kakor da izraža tudi bridko razočaranje . . . Mehko jo je pritegnil k sebi in jo pobožal po licu.

„Pogum, Lenkica! Pomagala si bova še ta kratki čas, kakor bova mogla, potem pa naju čaka sicer skromna, a vendar lepa prihodnost. Midva se pač oba zadovoljiva z malim . . .“

„Zdaj je vse dobro!“ je rekla prijazno. „Jaz itak rada ostanem še nekaj časa v svojem poklicu. Nič hudega mi ni in ti praviš tudi, da imaš, kolikor potrebuješ. Zaradi mene ti torej res ne sme biti hudo! Kaj ne, da ti ni, moj Pavel?“

In privila se mu je smehljaje in ga ljubo poljubila.

„Glej, in praviš, da bi midva ne bila srečna!“ ji je očital mehko.

„Ah, to se včasih le tako reče!“ se je zasmejala in se naslonila gorko k njemu.

In stopala sta počasi proti njenemu domu v pristrčnem, toplem pogovoru. In ko sta se ločila pred vrati, se mu je zdelo, da je ni imel še nikdar tako rad.

Z veselimi, pogumnimi koraki se je vračal domov. Morje je še vedno molčalo, samo na bregu so se igrale cele vrste nežnih, malih, belih valčkov, ki so se prekopicali drug čez drugega in se skrivali med gladkimi kamenčki in se smejali in žlobudrali kakor ljuba, nedolžna, srečna deca . . .

(Konec prihodnjič.)



Milivoj Šrepel.

Spisal M. Murko.

(Konec.)



„Gragji“ je Šrepel sam objavil latinske in hrvaške pesmi in manjše spise raznih pisateljev XV.—XVII. stoletja, doneske za slavonsko književnost XVIII. stoletja, kajkavsko pesmarico iz XVIII. stoletja, tri kajkavske veseloigre, nemške pesmi Preradovićeve, pisma P. Preradovića, Janka Draškovića, Šulekova Gaju; potem pisma iz zapuščine Dragojle Jarničeve, A. Vakanovića in Dragutina Rakovca (med njimi Vrazova Rakovcu). Ni zametal tudi drobnosti iz ilirske dobe: „Iz spomenice Mirka Bogovića“, ilirske plesne rede iz l. 1840—1843, razne prigodnice in še novoletne čestitke raznašalca „Narodnih Novin“ v l. 1841.—1847. O nekaterih pismih in drobnostih (posebno ob omenjenih čestitkah) bi se mogli pravdati, so li važne vsaj za kulturno zgodovino in je li treba vse to objavljati, ker isto vrednost imajo n. pr. tudi razne latinske ode in druge pesmi s konca XVIII. in iz začetka XIX. stoletja, govori pri restavracijah (županijskih volitvah) in druge brošurice, kakršnih je dovolj ohranjenih v zagrebških knjižnicah, ali premalo znanih in dostopnih; nimamo namreč bibliografije za „Croatica“, ki niso izšla v narodnem jeziku. Vendar kdo naj vselej pogodi, kaj bo v bodočih letih dobro došlo kakemu preiskovalcu? Zatorej se navadno zahteva, naj bo vsaka zbirka pisem kolikor mogoče popolna. Znano je dalje, da je n. pr. Taine pisal svojo imenitno zgodovino novodobne Francije tudi na podlagi raznih lističev, katere morajo književni in drugi zgodovinarji poznati, in ti so vendar hvaležni, ako jim samim ni treba zbirati vsega takega gradiva.

Med obilnimi Šreplovimi doneski v „Gragji“ so pisma neizmerno bogat vir za zgodovino hrvaškega preporoda. Kaj so vredna, pravi Šrepel sam z jasnim primerom (v Pripomenku k I. knjigi): „Meni je bar poezija Preradovićeve zasjala u svoj živosti istom onda, kad sam pročitao njegova pisma, dapače pojedinih pjesama ili motiva u opće ne možeš ni razumjeti, ako ne znaš, što je pjesnika potaklo“. Pisma nam tudi potrjujejo jasno, ali še ne dovolj ocenjeno resnico, da se Hrvati niso borili samo proti madžarizaciji, ampak

da se jim je bilo treba otresti tudi nemških duševnih okov. I. Trnski v svojih pismih Dragojli Jarničevi dostavlja k najnavadnejšim besedam v oklepu nemške izraze in njene pesmi ji kritikuje naravnost nemški. Znano je, da so razni pisatelji, tudi Kukuljević in Preradović, pisali najprej nemški. Hvaležni smo torej Šreplu, da nam je objavil tudi Preradovićeve nemške pesmi iz mladostne dobe in nemške prestave nekaterih hrvaških, ki so bile namenjene njegovim drugi ženi. Z velikim zanimanjem in tudi veseljem lahko čita gradivo iz preporodnih časov vsak človek, ki hoče poznati eno iz najlepših dob v zgodovini vseh slovanskih književnosti. Ne manjka mu tudi zabave. Cenzorji so n. pr. delali povsod velike neumnosti, ali posebno slavo si je zaslužil zagrebški Mačik, ki je že stavljeno pesem „Moj sanak“ Dragojle Jarničeve v „Danici“ leta 1843. popolnoma prečrtal zaradi besede „čar“, v kateri se je po njegovem mnenju skrival ruski — car (da bomo pravični, moramo omeniti, da se Czar nemških časnikov še tudi danes semtertja tako izgovarja). Radi verjamemo Trnskemu (knj. III. 207): „Nama su na vrat metnuli cenzore Magjare, uprav da nas veksiraju“. Vendar kakor pisatelji raznih narodov so si tudi hrvaški znali pomagati v takih stiskah: pesem je izšla v karlovškem „Pilger-u“! Nazadnje so l. 1845. tudi dosegli, da je Mačik „cenzuru izgubio, — i odsele nitko više neće, nit ne može biti cenzor, koj nije veoma viešt ilirskome jeziku“. Cenzor, ki spise vsaj razume, je bil takrat milost še tudi za Hrvate!

V posebno zaslugo štejem Šreplu, da se je v „Gragji“ primerno oziral tudi na kajkavske Hrvate. Čudna je njih usoda v zgodovini hrvaške književnosti. Filologi so jih proglašali za Slovence in njih narečje po večini svojih posebnosti spada res v skupino slovenskih narečij, ali zaradi tega še ostanejo Hrvati, kajti narodnosti ne sestavlja samo jezik ali pa celo kako narečje, ampak vsa zgodovinska, državna in kulturna preteklost. Vendar navzlic svoji lepi leksikografiji kajkavci niso prišli v akademski „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“. Književna zgodovina pa jih je prezirala, da bi se mogel kazati v tem bolj sijajni luči ilirski prepород, ki se je predstavljal, kakor da je padel z neba. Ko so potem nevedni srbski šovinisti odrekli Hrvatom pravico do štokavščine, se v Zagrebu in drugod ni rado govorilo o kajkavcih in čakavcih. Vse to pa je neizmerno krivično in neznanstveno. „Provincijalna“ Hrvatska (zagrebška, varaždinska in belovarska županija) je ohranila hrvaško državnopravno kontinuiteto v hudih časih, ko je za srbskimi pokrajinami prišla tudi večina hrvaških, ki so nekdanje bile jedro hrvaške

države, v turško in benečansko oblast. Ti ostanki („reliquiae reliquiarum“ so se hrvaški stanovni sami imenovali) so imeli primerno kulturno življenje in posebno na koncu XVIII. in v začetku XIX. stoletja kajkavski pisatelji niso tako majhni po številu in veljavi, kakor se navadno misli. Tem večja je bila torej žrtev provincijalnih Hrvatov, ko so se v prosep narodnega in književnega edinstva odrekli svojemu književnemu jeziku, kajti to je samo po sebi nekaj nenavadnega, da se stolica državnega in kulturnega življenja podvrže drugim pokrajinam. Hrvaške kajkavce je torej treba v književni zgodovini v zvezde kovati, ne pa pomanjševati. Šrepel je bil tu na pravem potu; kakor pri drugih kočljivih vprašanjih je tudi pri tem pokazala na njem svojo moč resnica „Bildung macht frei“. V zadnjih letih so ga kajkavci vedno bolj mikali, in ko je od mene izvedel, kako se ruska akademija zanima za čakavska narečja, katerih naglas je neizmerno podoben ruskemu, je takoj mislil, da bi bila dolžnost jugoslavske akademije, preiskati tudi narečja v Zagorju in Prigorju.

Šreplova „Gragja“ je delala čast akademiji, kajti književna zgodovina do najnovejših časov postaja povsod vedno bolj važna in znanost se posebno pri malih narodih ne more popolnoma ločiti od življenja. Seveda se gradivo samo ne more objavljati do neskončnosti. Treba ga je tudi izbirati in obdelovati. Šrepel je že stavil v kazalo in na čelo pisem tudi njih vsebino, ali dobro došli bi še pred njimi tudi daljši uvodi in kritične ocene, na koncu pa kazala (indeksi) po imenih in predmetih. Dobro bi tudi bilo, da se objavlja na veliko vselej korespondencija, ki je v notranji zvezi. Posebno je važno, da se pisma velikih pisateljev izdajajo popolna, seveda tudi s pismi, ki so jih oni dobivali. Vse hvale vredna je n. pr. V. knjiga Vrazovih „Děl“, v katerih je „Matica Hrvatska“ (v Zagrebu 1877) izdala poleg pabirkov in proze tudi pisma Stanka Vraza, ali tu mi zelo pogrešamo pisem, ki jih je Vraz dobil iz raznih slovanskih krajev od večinoma slavnihi mož, ki so imeli velik vpliv nanj in na druge hrvaške pisatelje. Iz krasnega uvoda Fr. Markovića k Vrazovim „Izabranim Djelom“ vemo, koliko takega važnega gradiva se hrani v Zagrebu, med drugim tudi za našo književno zgodovino. Akademije dostojna bi bila taka izdaja tudi zaradi tega, ker bi ž njo ugodila vsemu slovanskemu učenjaškemu svetu in se torej tudi na polju zgodovine hrvaške književnosti otrsela tesnih plemenskih ojnici. Moram reči, da mi v tem oziru niti ni ugajal „Gragjin“ program, dasi uvažujem Šreplove besede (v predgovoru k I. knjigi): „Kako Srbi imaju svojo akademiju u Biogradu, držali smo, da je naša du-

žnost ovdje u Zagrebu, da objelodanjujemo gragju samo za književnost hrvatsku; ne činimo toga možda iz seperatizma, nego želeći, da posao podijelimo, a i budući prinukani novčanim prilikama naše akademije, kojoj jedva doteče za izdavanje ovih njezinih već započelih pothvata književnih“. Hrvatom dela to veliko čast, da so v raznih časih imeli v različnih oblikah jugoslovansko kulturno edinstvo ali vsaj vzajemnost pred očmi in da se je tudi njih akademija oklenila tega načela. Ker imajo Hrvati in Srbi eden književni jezik, ne smemo ničesar zanemarjati, da se tudi jez med obema književnostima ne širi, pač pa zadela.

Po vsem Šreplovem delovanju si lahko mislimo, kar nekrolog v „Hrvatstvu“ naravnost potrjuje, da je pripravljaj kritično zgodovino nove hrvaške književnosti, ki bi bila delo, kakršnega ne bi mogel danes nihče drugi napisati. Videli smo, kako so mu bile znane vse dobe hrvaškega kulturnega življenja od XV. stoletja, pri tem pa tudi vse književnosti, ki so na hrvaško vplivale, klasična, laška, nemška, francoska in slovanske. Njegova sodba ne bi bila enostranska, ampak držala bi se one zlate sredine, do katere se morajo povzpeli hrvaška, srbska in tudi slovenska književnost, kjer se naj na domači podlagi blagodejno križajo različni zemljepisni, kulturni in književni vplivi. Posebno pri Slovencih je treba to naglašati, da ne ostanemo preveč odvisni samo od enega soseda. Šreplovo delo bi imelo pravo znanstveno podlago, v estetičnem oziru bi stalo na vrhuncu, bilo bi resnobno, ali pisano z ljubeznijo in navdušenostjo, ki bi tudi bralce navduševala.

Prerano je usoda iztrgala Šreplu pero iz rok. Tudi „najlepši san moga života“ (iz pisma dne 7. dec. 1898) se mu ni izpolnil, da bi bil prešel na stolico hrvaške književnosti, ki je bila izpraznjena, ko je profesor A. Pavić postal oddelni predstojnik za uk in bogočastje. Filozofska fakulteta ga je predlagala enoglasno, drugič l. 1902. že z večino glasov, ali kakega profesorja za hrvaško književnost ni treba, to je vedel grof Khuen-Hedervary . . . Omeniti moram, da se Šrepel nikoli ni silil v javnost, da se ni mešal v malenkostne strankarske prepire, da je bil mirne in blage nravi ter se izogibal vsakemu boju. Vendar nevarni niso rodoljubni kričachi, pač pa značajni možje! Ni mu bilo nič mar, da ga vlada ni potrdila za rektorja, ali bolelo ga je neizmerno, ko je prvi predlog, naj se mu podeli stolica hrvaške književnosti, vrnila po osmih dneh.

Tako je Šrepel ostal pri klasični filologiji in se tem bolj bavil s hrvaškimi latinisti, pred katere je tudi svoje učence celo preveč

vpregal v disertacijah in nalogah. Gotovo bi se pa bil skoro sam prepričal, da v znanosti ni dobro ustvarjati preveč omejene „šole“, pač pa je treba podpirati razvitek raznih individualnosti, ki jih nahajamo. Imel je tudi sam previsoke pojme o važnosti klasične filologije za hrvaški narod, da ne bi želel, naj se njegovi učenci tudi v njej poskušajo. Tožil mi je, da ni „na pravom mjestu“, vendar tudi na stolici za latinščino je mogel biti zadovoljen s svojim delovanjem in s svojimi uspehi. V svoja predavanja je vlival življenja in poezije, v lepem govoru je živo in plastično predstavljal razne dobe in junake rimske književnosti, s svojim širokim obzorjem je tolmačil lepote rimskih klasikov, tako da je za dijake res bila „milota“ poslušati takega profesorja, ki je bil še v občevanju sama ljubeznivost in dobrot. Blagor Hrvatom, ako se izpolnijo besede, ki jih je izrekel na njegovem grobu zastopnik akademične mladine: „Slidit ćemo stope Tvoje. Duh Tvoj prožimat će djela naša sve dotle, dok nas ne pokrije ona ista gruda, s kojom pokrivamo i mi Tebe . . .“

Blagoslovljeno je bilo njegovo delo v hrvaški znanosti in književnosti, v katerih bo živel njegov duh. Da so se pa njegove zasluge priznavale tudi v učenem slovanskem svetu, pokazala je ruska akademija znanosti, ki ga je pred dvema letoma izvolila za svojega dopisnega člana.

Zasluzeno srečo je našel tudi v rodbinskem življenju, kajti njegova soproga Zdenka, rojena baronica Rukavina, mu je bila najboljša tovaršica v srečnih dneh in pravi angel v dolgi, hudi bolezni; zapustil jo je s sinkom Vladimirom in hčerko Vando.

Samo ene, ali glavne sreče Milivoj ni užival že mnogo let. Leta 1896. se ga je lotila malarija, ko se je v Zagrebu dopolnjevala kanalizacija, zaradi katere so bila gnezda miazmov dalj časa odprta. Šrepel, ki je bil vedno pri delu, se takrat še posebej ni brigal za svojo bolezen, ker je moral jeseni prevzeti dekanatske posle. Tako ni o pravem času izpremenil zraka in tudi v poznejših letih je bival o počitnicah zaradi svojih študij v Primorju, Dalmaciji in Benetkah, kjer je na mnogih krajih malarija endemična. Ta „crna sablast“ ga je vedno preganjala, večkrat ga je tresla huda mrzlica in nazadnje so mu razni organi odrekli službo. Prepozno si je izprosil l. 1903/4 dopust, da se popravi najprej v graški okolici, potem na Gorenjskem, odkoder so ga lani v avgustu prepeljali le napol živega v domovino, ali njegov organizem je še prebil skoro vso zimo, duh pa mu je ostal veder do zadnjega dne.

Pri takih razmerah se moramo tem bolj čuditi, da je Šrepel mogel tako marljivo delati in napisati toliko lepih knjig in razprav. Neka melanholija je sijala z njegovega simpatičnega lica, ki je spominjalo na nesrečnega ruskega pisatelja Vsevoloda Garšina — to je dobra opazka v nekrologu „Hrvatskega Prava“ — ali nikoli se Milivoj ni vdal pesimizmu, zmerom je jasno gledal v svojo in svojega naroda bodočnost, katerega ime je dostojno branil brez vsakega šovinizma. Le redko se mi je tako bridko pritožil; kakor takrat (28. jan. 1903), ko je umiral „Vienac“, ki se ni pretvoril v revijo (zgodilo se je celo nekaj neverjetnega, da so Hrvati l. 1904. ostali brez vsakega, boljšega književnega lista!): „A trebala bi nam nada sve „revue“. U tom nas svi ostali južni Slaveni nadilaze. Teški politički pritisak kao da nam ne da pouzdanja u samoga sebe. Klonuli smo. Svu energiju izcrpljujemo u sitnim strančarskim zadjevicama. A trebalo bi nam toliko svetla!“ Kako resnične so te besede!

Šrepla tudi nikoli niso motile žalostne razmere med Srbi in Hrvati, zaupno je čakal lepših dni in jih je še res doživel. Veselilo ga je jako, če je prišel kdo iz Srbije v hrvaško stolico, in želel je, da bi Hrvati, posebno pisatelji, hodili večkrat v Belgrad, kajti „za cijelo bi onda nestalo mnoge gluposti i sablazni“. Ko je „Matica Hrvatska“ izdala o petdesetletnici škofovanja J. J. Strossmayerja „Spomen-cvieve iz hrvatskih i slovenskih dubrava“, je po pravici obžaloval, da niso bili na sodelovanje povabljeni tudi Srbi in Bolgari, „jer je i za jedne i druge dosta učinio biskup osobito u doba, dok još nije bilo narodnih fondova“.

Velikega prijatelja in spoštovalca smo pa imeli v Milivoju Šreplu Slovenci. Ljubil je naše kraje, posebno Gorenjsko, na Bledu je iskal počitka, kadar je mogel. Vsakokrat pa je romal tudi na Prešernov dom; cenil je naše pesnike in pisatelje, kakor skoro vsem Hrvatom zvenela mu je naša pesem kot domača; neizmerno mu je bila simpatična misel, naj bi člani Matice hrvaške in slovenske dobivali vzajemno vse knjige; jugoslavenska akademija je po njegovem predlogu obnovila „dično“ misel, naj se sprejemajo tudi slovenske razprave, kar žalibog — bijem tudi na svoje prsi — premalo rabimo. V imenu naše domovine naj torej doni moj poslednji pozdrav dragemu prijatelju na zagrebški Mirogoj, kjer počiva poleg svojih Ilircev, katerih grobovi morajo tudi Slovencem biti sveti, posebno ker imamo med njimi Stanka Vraza, ki je po Šenoini lepi pesmi naš in vaš. Njih duh je oživiljal Milivoja Šrepla, ki naj najde več naslednikov!



Mare.

Spisal E. Gangl.

IV.



n prišlo je izza visokega, neprodirnega zidu pred Janezovimi očmi tisto težko, tisto veliko zlo, ki je prežalo nanj in zorelo dolgo časa, da kot moreči, zlobni duh zaveje nad vsem njegovim domom. Temne peruti so se razvile nad vsem njegovim domom. Dolge sence so padale vsepovsod, mrzle in grozne, da ni nikoli več posvetilo solnce pred njegov prag.

Stari Dolec je klel in pil vino. Oči so mu bile krvavo obrobline, lica vdrta. Nekoč se je napravil k Radojeviču.

„Natolci zalego gadjo, Maro! Vse nas pomori kot ščurke! Janez je bedak, pa ne udari, slepec!“

Radojevič je vstal s stola. Tudi Dolec se je dvignil. Glava mu je zlezla med ramena. Nosil jih je zmeraj pripravljena za udarce. Tolkla je po njih sramota in jeza, življenje, otožno in nikoli svetlo, je bilo po njih, da se mu je zgrbil hrbet!

„Glej me starca, pokoro!“ je tožil mož s Sinjega vrha. „Tak sem kot star jarem, ves sključen in potr. Smrt že kleplje koso, da me pokosi kot plesnivo lat. Hudiča! A če je že meni tako, kako mora biti šele njemu, Janezu! Zmeraj molči in grize samega sebe, da ga bo konec, preden se zavemo! Udari strupeno glivo, Maro, da ji izleze hudoba iz nedrij! Prokleti osat!“

Radojevič je odprl vrata.

„Tod je šla — tod ne pride več!“

Pokazal je z roko na Sinji vrh.

„Tja ste jo odvedli, tam jo pokorite! Udari vraga, če ti ni po volji, a mene puščaj z mirom! — Dal sem Janezu hčer, kakršna je bila. Ako je ni videl osel, naj jo gleda zdaj. Preslepila ga je menda dota. — Sedaj se ravnajte sami, jaz vam ne bom mešetaril in drezal v tuje! Gotovi smo!“

Vljudno se je priklonil zijajočemu Dolcu in ga ostavil samega v sobi. Ta je udaril s palico po mizi, da je odskočilo prazno posodje od nje. Omahovaje je prestopil prag, zaloputnil vrata za seboj in odšel proti domu.

Vsako jesen je bilo v trtju manj pridelka. Ljudje so gledali, skleпали roke in tožili. Trtna uš se je zaredila v plodni, bogastva polni zemlji in razjedala plemenite korenine vinskega trsa. Usihalo je žalostno kot človek, ki je daroval drugim vse svoje najboljše moči in se sedaj pripravlja, da umrje in gre počivat.

Preden se je zavedel Janez, ni imel več zdrave trte niti v Repici niti na Vivodini. Žalostne, rjave lise so se širile po njegovem zrtju. Ležali so naokrog usehli, od zlobnega mrčesa preluknjani ključi, ki niso še za peč imeli prave vrednosti. Bila sta jih sam pepel in sama smet. Izrabljene so bile zemlji vse zdrave moči. Vsi njeni zdravi sokovi so bili iztisnjeni iz mokrih, sladkih grozdov prejšnjih bogatih jeseni. Puščava se je širila okrog samevajočih zidanic. Trnje je raslo spotoma, bahati plevel se je plazil med kamenjem kot silna, žalostna ironija. Modrasi so se solnčili na skalovju, ki je žarelo od gorkega solnca, prej tako cenjeno toplišče torečemu grozdju.

Umril je sloves Dolčevega vina. Živel je samo v spominu davnih pivcev, ki so ga pili in ljubili Maro. Radojevič je točil zdaj druga vina, ki je bolela po njih glava in ki so napravljali ljudi divje in surove, da ni bila varna nobena ženska pred pijanimi gosti.

Ko je nekoč prišla Mare na očetov dom, so jo obstopili ti zabuhli, smradni obrazi in vse roke so se iztegnile po njej. Njenih belih prsi željni prsti so se zvijali kot kače.

Stari je pograbil palico in udaril ž njo po umazanih rokah, da so se pobesile od bolečine in sramote.

„Psi! Pojdite v sramotnico!“

Bilo ga je sram namesto hčere.

Potegnil jo je vstran in ji del grozeče: „To-le štreho zapalim z lastno roko, ako mi prideš še enkrat delat sramoto! Pojdi!“

Hotela je nekaj reči.

„Pojdi!“

Mare je šla in ni je bilo več v Kamanje.

Janezu so omahnile roke, kakor bi bil kdo izpil iz njih vso moč. Samo toliko sile so še imele, da se je zdajnzdaj prijel za glavo, ki ni bilo v njej nobene mirne, trezne misli več.

Pohajal je okrog in ni vedel, kje naj zastavi, da mu ne zgrmi vse na glavo.

Očeta je zadela kap. Umrila mu je vsa leva stran. Ves ljubi dan je presedel pri peči, živ mrlič. Včasih bi rad kaj povedal sinu, ki je taval iz kota v kot. Ali zavalil se mu je po ustih težki, ohro-

meli jezik, da je bil čuti njegov govor otroški in smešen, če bi ne bil tako silno žalosten.

Marina lica so nekoliko upadla. Ostala so pa vkljub temu še vedno lepa. Kadar jo je pogledal Janez od strani, mu je objela žalost srce. Čutil je tako dobro, da nima nikogar rajši nego njo! Čeprav mu je bila tako daleč, tako tuja in mrzla, vendar bi storil zanj vse. Sedaj mu je velela čast, da reši, kar se da rešiti, da mu ne bo hodila žena po delu k ljudem v mesto in morda s svojim trudom rešila še njega.

Obšla ga je groza, ko se je spomnil, da niso gospodarili tako. da bi jim sedaj ne bilo treba jemati na posodo. Mare je hotela imeti vedno svoje veselje, naj velja, kar hoče. Vozila se je v Zagreb, tudi v Ljubljano. Janez ji ni branil. Dal in dovolil ji je vse, samo da bi si jo osvojil. In sedaj se je spomnil, da ni bilo to prav. Sedaj bi bilo treba denarja, da nasadi in oplemeniti opuščeno zemljo.

In tako je prišlo tisto veliko, težko zlo. Kot moreč duh je zavelo nad vsem njegovim domom. Majali so se temeljni kameni. Prišle so noči brez spanja, dolge, hladne noči. Kako si je želel Janez k ženi, da se napije v njeni ljubezni novih moči, da se mu umirijo v njeni bližini težke misli, da se izvije iz njih čist, lep, rešilen žarek, ki mu razžene temo in odpre pogled v upapolno bodočnost.

Mare ni hotela zanj.

„Ker sem te vzela, bom beračila zate in zase! Taka bo stvar!“
Solze so jo polile,

Janez je menil, da se mu zmede. Ali ni nikjer rešilne poti? Nikjer izhoda? — V Ameriko!

Ta misel mu je prišla nenadoma, da se je je ustrašil. Potegnil je z dlanjo po čelu in začel razmišljati mirneje. Zavihal je rokave in gledal svoje zdrave, mišičaste roke. Nihče ni izpil iz njih moči, nihče jih ni napravil nesposobnih za delo. Ž njimi si izkoplje iz tuje, bogate zemlje imetka, da mu ne bo stradala žena, da si očuva dom propada in da iznova zazeleni trtje po njegovem zemljišču. Potem ga bo ljubila Mare, ko vidi, da je delal zanj in mislil nanjo, upognjen od trdega dela. Novo življenje pride z njegovim prihodom. Veselo se dvigne mlada rast vsepovsod, koder je zdaj pusto in žalostno. Samo tega trpljenja je še treba, potem pride njegov dan, svetel, kot ni bil še noben!

Moški mu je bil korak, ko se je namenil v hišo, da ji pove, kaj je sklenil.

Dobil jo je v kuhinji.

Stopil je prednjo in dejal veselo in živahno:

„V Ameriko pojdem!“

Mare ga je pogledala. Tudi njej je prišlo to nenadoma, nepričakovano. Ničesar ni mogla reči. Žerjavico je zgrinjala na kup. Rdeča svetloba ji je sijala v lice. Videti je bilo, kako ji je nekaj zaplapolalo v očeh. Trenotek pozneje je bil izraz njenega lica zopet miren, vsakdanji.

„V Ameriko pojdem, da bo konec vsemu temu! Tamkaj delajo ljudje in jim ne pojedajo trna uš pridelka izpred nosa. Vidiš, tako sem zdrav in krepak, vidiš! In Amerika ima denarja na kupe. Človek dela, pa tudi kaj pridelava. In potem pojdeš spet v Zagreb in Ljubljano. Še dlje, če boš hotela, še za mano. A rajši pridem jaz, bogat, in ti boš bogata in rada me boš imela, Mare! Vidiš!“

Sklonil se je k njej.

Ni se odmaknila od njega, ni se branila. Gledala je predse v kup žerjavice, ki je žarela pred njo. Zdajinzdaj se je vzpel iz nje plamenček tenak in ozek kot goreč jeziček. Ni čutila, da se je Janez nagnil v gorkoti k njej. Njegova gorkota ji je bila mrzla in tuja.

„Pošiljal ti bom zaslužek sproti, da boš plačevala obresti in obdelavala zemljo in imela vedno kaj zase. Samo treh, štirih tisočakov nam je treba, in spet bo tako vse pokoncu. Potem začnemo gostilnico. Sam pridelal, sam točil, sam iztržil zanj! A ti boš moja — vsa, z vsem srcem!“

Njene misli so bile daleč od Janezovega pripovedovanja.

Sama! Sedaj bo zopet sama, sama, sama!

Objel jo je okrog pasu. Začutila je na licu raskavo njegovo brado.

Sklonila se je v pasu nazaj.

„Le pojdi, Janez! Saj tako ne moremo živeti!“

Slovo je bilo kratko. Mare je še ležala, ko je odhajal. Oče je dremal, pol v nezavesti. Dal mu je desnico in hotel nekaj reči. V očesu mu je zatrepetala solza. Potočila se je po licu in se izgubila v blazini. Somrak je ležal nad vasjo, ko je zavil Janez na stransko stezo, da pride prej vrhu Gorjancev. Na njih se je že svetlikalo v utrinkih vstajajočega solnca. V dolini je ležala megla. Janez je stopal naglo kvišku, da pride prej tja, kjer že sije solnce.

Srce mu je bilo, lahko in veselo. Ozrl se je na rojstno vas. Iz meglene jezera je kipel samo zvonik domače cerkve. Janeza je zazeblo. Zapel si je suktnjo in stopal naglo naprej.

V.

Mari je šel tudi stari s pota. Pravzaprav ni bilo znati, da še živi. Ležal je na postelji in čakal tiste kose, ki ga pokosi kot ple-snivo lat. Rad bi se obrnil k steni, če je šla Mare mimo postelje. A ni se mogel geniti. Nekega jutra so ga našli mrtvega. Oči je imel napol odprte. Ni bilo nikogar, da bi mu jih bil zatisnil.

Ob večerih, ki so prišli za žalostno jesenjo, je bilo osameli gospodinji plašno in mrzlo v zapuščenem domu. V kozarec je nalila olja in prižgala dušo, da ji je svetila po noči. Zgodaj je legla spat. Miš je zaškrbljala v podu, veja je udarila ob šipo, in mrzel znoj je oblit Maro. Vztrepetala je po vsem telesu in potegnila odejo čez glavo. Tesno je stiskala oči, da bi ne videla ničesar. A bilo ji je, kakor da se ji sveti pred očmi. Zanjjo ni bilo teme. Začele so se pred njo utrinjati iskre, ki so krožile po zraku in se družile v migljajoče zvezde, v nemirno plavajoče rože. Iz njih so se ozirali vanjo plašni obrazi, grdo spačeni, z zevajočimi usti, ostudne kreature. Nikoli ni videla takih obrazov. Tuintam se je prikazalo tudi lice, ki ji ni bilo tuje. V polsnu je videla Janeza, kako ima od solz razoran obraz; zagledala je starega Dolca z vdrtimi lici, z velikimi, krvavo obrobljenimi, osteklenelimi očmi. Videla je, kako se dviga izza postelje velika, močna, težka roka. Že je čutila, kako pada nanjo. Hotela je prestreči udarec, zakričati je hotela na ves glas, a geniti se ni mogla, ni mogla zavpiti. Nekaj jo je tiščalo za grlo z nepremagljivo silo. Telo ji je zadrževalo, planila je pokoncu. Pomela si je oči in se ozrla plašno okrog. Goreča duša je pojemajoče plavala po olju. Dolge sence so vztrepetavale po tleh. Nič ni bilo hudega. Iz kamre je prihajalo zateglo, enakomerno sopenje spečega človeka. V prvem hipu se je spomnila Mare starega Dolca. Pa ta je že pokopan. Dekla je spala v kamri . . .

Nestrpno je čakala Mare jutra. Življenje, ki se je zbuvalo zunaj, je s tolažilom pozdravljalo njo, ki je hrepenela po življenju. Beli, mladi sneg je pokrival zemljo, dokoder so nesle oči. Zdelo se je Mari, da so zametene vse ceste, izbrisane vse steze, da ne bo nikoli več nobenega človeka do nje . . .

Zimsko solnce je vžigalo demante po neskončni zasneženi okolici. Sinjost neba se je stapljala daleč tam na obzorju z mirno, upokojeno zemljo. Svetli, izlikani sledovi okovanih sani so se svetlikali med hišami, hiteči iz vasi v dolino in dalje tja v daljave. Zašlo je v Mari upanje, da je morda ostal vsaj še en dohod v

njeno samoto, da je ostala vsaj še ena ozka, skrita gaz, ki ji privede kogarkoli, da jo otme silnega samevanja, neznosne ostavljenosti.

Ko se je oblačila, je stala pred Markovo fotografijo. Zunaj zima, a njej je bilo vroče. Nikogar ni bilo, da bi ji pogasil vroče plamene. Burno so se ji dvigale prsi.

„Ti dragec moj, ti edini, sladki! . . .“

Pisala mu je doli v Slavonijo. Vedela je sicer, da mu piše zaman, a pisala mu je vendarle. Poštni sel je raznašal vsak teden po dvakrat pisma po vasi. Mare je dobro vedela, da nima nič zanjo, a izpraševala ga je vendarle, ako ji je kaj prinesel.

Dohajala so pisma od Janeza. Bila so pisana s trdo roko, s srčno krvjo.

„Mare! Pozdravljam te črez hribe in doline in črez to široko morje. Jaz delam kot črna živina in služim po štiri dolarje na dan. Pošiljam ti, kar si morem največ pritrpati od ust. Pomakam pero v svojo srčno kri in te pozdravljam iz dna duše. Očetu postavi kamen na grob in daj za maše, da se ne uresniči nobena kletev, ki jo je izgovoril v jezi, da se ne pogrezne njegova duša v ogenj večnega pogubljenja . . .“

Mare je odgovarjala redko in redkeje. Janezu ni mogla pisati.

Vesela pomlad je privrskala od juga. Odbegnile so vlažne zimske sence, popje se je napenjalo. Iz njega je priklilo milijon cvetov, drug lepši od drugega.

Med zelenimi mladikami, ki so pognale iz starih debel okolo Dolčevega doma, je čepela hiša kot staro, zanemarjeno gnezdo. Odpadel je omet, dim se je valil skozi streho, koder ga je gnala volja. Ljudje so hodili rajši daleč zadaj po stezi med travniki nego po cesti pred hišo. Nihče se ni ozrl na Mare. Posmehovali so se ji fantje, ki so jo dražili po noči s trkanjem.

Včasi ni bilo Mare po ves teden doma. Dekla je zaspano in leno posedala pred hišo. Mare se je vrnila. Njeno lice je cvetlo od razvnetosti. Laže je zopet čakala Janezovega denarja. Dohajal je pa čim redkeje, naposled ga ni bilo nič več. Tudi samo mimogrede bi lahko izračunala Mare, da bi s tem denarjem lahko izravnala največje vrzeli in sedaj v pobeljeni hiši čakala Janezovega prihoda.

Minilo je leto in zopet leto, a Janeza ni bilo. Ni bilo glasu o njem.

(Konec prihodnjic.)



Književne novosti

Martin Krpan, dramatska pripovedka v petih dejanjih. Spisal Fran Govekar. Glasbo zložil Gustav Adolf Ciner. V Gorici 1905. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček. Martin Krpan je izšel kot 147. 149. snopič „Slovanske knjižnice“. Knjigo diči slika našega igralca A. Verovška v vlogi Martina Krpana. Cena 1 K 20 h.

Golica in Kadilnikova koč. Zgodovinske in potopisne črtice. Spisal dr. Jos. C. Oblak. V Ljubljani 1905. Tiskali in založili J. Blasnikovi nasledniki. Cena 1 K. — Ta lična knjižica je izšla povodom slavnostne otvoritve Kadilnikove koč na Golici, ki se tako imenuje na čast starosti slovenskih planincev, g. Francetu Kadilniku. Knjiga, ki jo diči kaj lepa slika slavljenčeva, obsega poleg s toplim čuvstvom pisanega životopisa najzaslužnejšega našega turista ter navdušujočega popisa Golice in njenega pomena za turistiko iz peresa g. dr. Jos. C. Oblaka, sedmero popotnih pisem g. Franceta Kadilnika samega, ki bodo po svoji vsebini zanimala turista in neturista, vsled česar se ni bati, da bi se knjiga ne razpečala v korist Slov. plan. društvu. V prvi vrsti pa so seveda poklicani hribolazci, da sežejo po njej. —k.

K. Ozvald: Prešernova „Nova pisarija“ in „Horacijeve Epistulae“. V Gorici 1905. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček. Cena zanimivi razpravi je 30 h.

„Nebesa“. Roman, spisal Marko Zorin. I. sešitek. Ljubljana 1905. Tiskal Dragotin Hribar. Ta povest bode izhajala v zvezkih na poltretji tiskani poli najmanje po dvakrat na mesec. Vsak zvezek stane 50 h.

Zabavna knjižnica. Zvezek XVII. Založila in na svetlo dala „Slov. Matica“. Ljubljana, 1904.

To leto so v „Zab. knj.“ združeni le manjši spisi; marsikomu bo to všeč, ker se mnogi bralci kar ustrašijo vsakega daljšega spisa, če je tudi povesten. Takim bralcem bo to leto ustrezno tudi s tem, da so vsi sestavki pisani prav lahko.

Pod naslovom „Slavjanska lira“ je združenih nekaj izbranih narodnih pesmi slovanskih, ki jih je prevedel R. Peterlin. Ideja se mi zdi srečna, sploh smatram ta šopek pesmi le za predhodnico večje izdaje v slovenščino prevedenih slovanskih narodnih pesmi. Kaj takega pogrešamo; saj nimamo izdaj izvirnikov, a ko bi jih tudi imeli, bi jezik takih pesmi često težko razumeli, govorimo pa jako radi o krasoti narodnega pesništva. Zato potrebujemo obširnih prevodov. — Tu moram omeniti nedostatek pri Peterlinovi zbirki: Kdor čita prevod, se zanima često tudi za izvirnik; zato bi bila prelagateljova dolžnost, da bi vselej navedel, po kateri izdaji je prevajal in kje (na kateri strani itd.!) je dotična pesem. — Prelagatelj je izbral po par zgledov za vse Slovane (razen seveda za Slovence in Srbohrvate) in je pridelal tudi nekaj litavskih in letskih. — Pesmi ni mnogo, a izbrane so dokaj dobro, tako da se iz njih spozna za silo značaj onega naroda. Tudi jezik je gladek in neprisiljen.

Da je prihodnji sestavek Meškov („Pot spokornikov“), se spozna že iz prvih besed. Meško je ostal v tej silueti cel Meško, a kaže se nam od svoje najlepše strani. Če odvezemo malo preobjestni uvod in na strani 55. predzadnji

odstavke, ki se bralcu zdi kakor — sicer nedolžna — renomaža, tedaj moramo odkrito priznati: to je pravi biser, vkovan v dehtečo poezijo. — „Pijanec“ — spisala Zofka Kveder-Jelovšek — je temna slika, slikana s tistimi trdimi, pa zdravimi potezami, ki odlikujejo našo trpko in energično pisateljico v vsakem stavku. Pravzaprav ona barv ne pozna, prekrepro bi pritiskala čopič; ona le klesa, a ona tudi misli. In tisti napol samogovori pijančevi dajo misliti... — Najobsežnejši prispevek je Ivo Troštova povest: „Podoba iz za mladosti“. Snov bi bila prav porabna, a pisateljeve roke so bile prešibke za njo; so prizori, ki nas zadovoljujejo, a v celoti jo obdelava premalo umetniška. Tudi se v „Zab. knj.“ Slov. Matice ne smejo pisati primeri, kakor: „Zatezal je usta na stran, kakor bi imel tam obešenega vsaj pol kanona,“ in več takih zavozljajev.

Josip Planinec je objavil štiri „Drobne povesti“. Prva („Nekaj novega“) je nekaj posebno brhkega. Kako se tisto kujanje med mladima poročencema prevrže v tragično krivdo in zopet v očiščenje, kako si tu srčno podajata roke sentimentalnost in realizem, to je res vredno, da se prebere. — Tudi druga („Premajhna si še . . .“) je spretno izvedena črtica; kar se tiče Minke, dobro zadeta do konca, glede Ivana pa se završuje z neverjetnim, dasi obligatnim koncem. — V tretji („Moj lovski plašč“) vidimo pač spretnega pisatelja, a drugega malo. Pa res! Kako si je tista krasna Lina izvinila nogo? Ali je tako trdo priletela lovcu v naročje? — Zadnja („Za njo, za njo . . .“) je v prvi polovici fin obris, ostalo pa se mi zdi prezamotano.

Dr. Jos. Tominšek.

Pedagoški Letopis (Slovenske Šolske Matice), IV. zvezek, 1904. Uredila H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek. Vsebina: I. Pedagoško slovstvo: a) Verouk (A. Kržič). b) Zgodovina (Jos. Fistravec). c) Nazorni pouk (Dragotin Pribič). d) Prostorčno risanje (Jos. Schmoranz). e) Petje (H. Družovič). — II. Razpravi: a) Še nekaj o Kernovi teoriji in o nekaterih drugih slovniških vprašanjih (dr. J. Bezjak). b) Najnovejša struja o metodi prirodoepisnega pouka (J. Koprivnik). — III. Teme in teze poročil pri učiteljskih skupščinah (Jak. Dimnik). — IV. Poročilo o delovanju „Slov. Šolske Matice“ za l. 1904. (Fr. Gabršek). — V. „Slov. Šolske Matice“ odbor in imenik društvenikov.

Kakor v prejšnjih letopisih, nahajamo tudi v letošnjem zgodovino metodike nekaterih predmetov (verouk, zgodovina, nazorni pouk, prostorčno risanje, petje). Tu je prikazan zgodovinski razvoj didaktičnega mišljenja o njih ter je navedena dotična literatura, oboje nemško (le prof. Kržič se v svoji razpravi o verouku obširneje bavi tudi s slovensko književnostjo). Ne dvomim, vse to pride prav Matičarjem, ker so obširna nemška zgodovinsko-metodična dela večini nepristopna in ker je tudi za strokovnjaka pregled novejša literature njegovega predmeta vedno velike vrednosti. Vem tudi, da je notranji razvoj didaktike vsled našega zemljepisnega položaja in kulturne prošlosti za naš nemški, ipak sem trdno uverjen, da bi se vsak tak spis moral neprestano ozirati na to, koliko se je oni razvoj zrcalil v našem starem šolskem knjištvu; nič ne škodi, če se pri tem pokaže naša odvisnost; resnico je treba iskati in dokazati, ker le ona nam pomaga priti iz zlega na bolje in kaže našim sramotilcem, kaj so oni kot gospodarji naši storili iz nas. Kako hvaležna naloga bi n. pr. bila, pokazati, koliko in katere zgodovine je bilo v dosedanjih naših čitankah (izza XVIII. veka), kolikoj in kakšnega zemljepisja! Ob taki razpravi bi po vséj priliki prišli do zaključka, da nismo spoznavali sebe in zato tudi nismo poznali in razumeli sveta. Vsaka taka razprava pa bi bila obenem dobro došla monografija za pragmatično zgodovino slovenskega naroda. Čim

več bi zahtevala samostalnega truda, tem večja in trajnejša bi bila njena slava in veljava. V prilikah, v kakršnih smo, je umljivo, da je navedena novejša literatura nemška in slovenska; to moremo razumeti iz naše minulosti, ali v interesu naše bodočnosti je le opravičena želja, da bi nas izvestitelji uvajali tudi v dotične slovanske literature; zakaj o teh se nam izvečine niti ne sanja. In vendar je umestno vprašanje, je li se absolutno objavljane nemške pedagogike zлага s slovanskim značajem; tako vprašanje se vsiljuje človeku tem bolj, ker vidimo, da n. pr. Francozi ne jahajo toliko formalizma pri podavanju elementarnih znanosti, kakor je čitanje in pisanje, in vendar so vzgajali duhove prve vrste in dali svojim duševnim proizvodom prednost osobite jasnosti in preglednosti. Za slovanstvo v naši pedagogiki nam bo treba še posebne organizacije in delitve dela. Brez tega bodo vsi taki nasveti ostali le *pia desideria*.

Dobrodošlico je pripravil g. dr. Bezjak za vsakogar, ki bi hotel ž njim razpravljati o Kernovi teoriji in o nekaterih drugih slovniških vprašanjih. Zagotavljam vas, da mu ne bode žal, kdor se odzove pozivu Bezjakovemu; rad bo ž njim po končani razpravi pil tudi šentjanževca, zavedajoč se, da poset ni bil prazen čas.

Tam na koncu „Letopisa“ sem opazil še neko čudo, da ima namreč, „Hrv. ped. knjiž. zbor“, ki je s „Šolsko Matico“ v ožji zvezi, v Ljubljani celih pet, reci: pet članov, dočim jih ima n. pr. v Radovljici 9, v Celju 9, v Gorenji Radgoni 10, v Ormožu celo 13!

Dr. Fran Ilešič.

Iz slavenske rodbine. Pjesme. Preveo ih Ivan Trnski. U Zagrebu 1904. (Zabavna knjižnica Matice Hrvatske, sv. 280—281).

Nerado mi gre iz peresa, pa ne morem drugače, in kar je res, je res: Ta knjiga je za Slovence sramotilna! Ne brigam se namreč nič za prevode iz češčine, ruščine i. t. d., ki so glavna vsebina te knjige (dasi tudi ti niso posebno dobri), a kar se je v njej prisodilo nam Slovincem, to je desetkrat slabše ko nič. Jaz niti ne bom zatrjeval, da je za olikanega Hrvata slovenski jezik menda dovolj umljiv, ker je naposled res, da bo hrvaški prevod čital z večjim užitkom nego naš izvornik. Ali dvojega bi bilo treba: Prevodi morajo prvič biti dobro izbrani in drugič morajo biti — dobri! V tej knjigi pa ni niti eno niti drugo. Že število izbranih pesmi je zaničljivo borno: šest jih je! A katere! Kar zgrabilo me je, ko sem čital na prvem mestu „Putnik (Potočnikova)“! Kakšen bes je treščil v prelगतelja — mari je mislil na Preradovičevega „Putnika“. In kje je ujel tega „Popotnika“ Potočnikovega, ki pa ni Potočnikov, ampak Strelcov, ali pravzaprav niti čisto Strelcov ne, nego le zelo prost prevod iz — nemščine! (Prim. Levec, Knez. knj. VI. 166—184).

Nastopne pesmi so pripisane vsaj pravim avtorjem in so res izborne (Strunam, Pod oknom, Vrba, V pepelnični noči in Mejnik), dasi bi jih tudi tukaj želeli nekaj več. Kdo si more n. pr. predstavljati Aškerca edino po „Mejniku“? Tudi Prešernova „Vrba“ ni prikladna zaradi lokalnega kolorita; a pred vsem bi bilo treba navesti še dokaj drugih pesnitev in drugih pesnikov. — In druga poglatvitost: prevodi so slabi, često zelo slabi.

Dva zgleda: („Pod oknom“): . . . „Jedva (!) znane

Srca rane

Ah, ne dadu meni spat,

Ti si kriva,

željo živa (!)

Nesmiljena Draga, oj!“

To je res „oh“ in „oj“ — mari bi se bil prelagatelj držal bolj slovenščine! — Celo hudo pa je, kar je vrinjeno v zadnjo kitico:

„Ako spava,
Budi zdrava,
kuša li me, k njoj ću uč (!)“ ...

Tu pa mi vzklikamo: „Oho!“

Dr. Jos. Tominšek.



Rudniško gledališče v Idriji. (Konec.) Kdo pa je prirejal igre v rudniškem gledališču? Največkrat so igrali uradniki sami, ki so privzemali pozneje tudi diletante iz meščanskih krogov; v novejšem času so nastopali izvečine meščani, zlasti odkar je v Idriji dramatično društvo. Ustanovil ga je l. 1889. pokojni trgovec Cene Lapajne, ki se je izobrazil v spretnega igralca na dramatični šoli na Dunaju. Ves goreč za gledališče, je neumorno prirejal predstave, dokler ga ni l. 1894. v najlepši dobi položila smrt v hladni grob. Po njegovi smrti se je veliko trudila za gledališče njegova soproga, gospa Frančiška Lapajne. Razen domačih igralcev so nastopale v rudniškem gledališču tudi potujoče družbe, ki so včasih ostale po več tednov v Idriji. Izprva je v gledališču gospodovala edino le nemščina. Igrali so izvečine Nestroyeve, Kotzebueve in Ifflandove igre. Šele po pomenljivem letu 1848. so se odprla v rudniškem gledališču vrata i našemu jeziku. Prva slovenska predstava je bila dne 22. septembra l. 1850.; igrali so igro „Tat v mlinu“; čisti dobiček je bil namenjen zakladu za godbo. Odslej so priredili množico predstav. Igrali so največkrat večer pred praznikom sv. Ahacija (21. junija) in pred cesarjevim rojstnim dnevom (17. avgusta). Igre so se vršile le v poletnem času. Po zimi niso igrali v gledališču, ker niso smeli v njem kuriti — zaradi lesene notranjščine.

Zadnja predstava, katero so priredili domači diletantje, je bila 19. aprila l. 1903; igrali so veseloigro: „Pri belem konjiču“. Za njimi so nastopili le še člani ljubljanskega dramatičnega društva, in sicer v dneh 20. in 21. junija 1903. Razen gledaliških predstav so prirejali v rudniškem gledališču tudi koncerte in predavanja.

Da so sezidali idrijsko gledališče v prvi vrsti le v zabavo uradnikom in rudarjem, je razvidno iz nizkih vstopnin. Do l. 1869. so plačevali: za ložo 20 kr., za sedež v pritličju pa 10 kr.; v zadnjem času so bile cene te-le: loža 40 kr., sedeži v pritličju 20 kr., stojišče 10 kr.

Ko je dobilo jeseni l. 1903. dramatično društvo v Idriji precej prostoren oder v novih čitalničnih prostorih in ko so istega leta prenovili oder v kazinski dvorani, se je čul tuintam glas, da sedaj rudniškega gledališča ni več treba. L. 1904. je tudi izrekla neka komisija, da se ne sme več igrati v njem zaradi nevarnosti za življenje (vsled lesene notranjščine). To priliko je porabila mestna občina in naprosila rudniško ravnateljstvo, naj prepusti rudniško gledališče za gasilni dom. In zadnje dni je poljedelsko ministrstvo ugodilo tej prošnji. Tako je odločena usoda gledališča. Naloga od-

ločilnih krogov bi bila, da se ta stari zavod ohrani svojemu namenu. Z majhnimi, neznatnimi popravami bi se doseglo, da se odstrani vsaka nevarnost, ki bi pretila po ognju, in da bi bilo gledišče porabno tudi po zimi. Treba le lesene lože nadomestiti z zidanimi in vpeljati električno razsvetljavo, katere danes v Idriji ne manjka. Malo ima Idrija zgodovinskih spomenikov. Tak spomenik je brez dvoma staro rudniško gledišče. Drugod take stvari hranijo in skrbe za njih popravo. A pri nas? Idrijsko gledišče, ta častiti spomenik izza starih, lepih časov, bi se pač moralo že kot starina ohraniti, tudi če bi se v njem več ne igralo. *Makso Pirnat.*

„Slava“ je naslov novi češki drami v treh dejanjih, ki jo je spisal Lotar Suchý in ki se je pred kratkim z lepim uspehom predstavljala v gledišču Uranija v Pragi.

Med revijami

Świat słowiański. Miesięcznik pod redakcją Dra Feliksa Konecznego. Kraków. Rocznik I. Nr. 1—3.)

V Krakovu izhaja od novega leta mesečnik „Świat słowiański“, ki ima nalogo, da seznanja Poljake s kulturnim, književnim, socialnim in političnim življenjem slovanskega sveta, pri tem pa seveda tudi brani in pojasnjuje poljsko stališče v slovanskih vprašanjih. Ljudje, ki vedo o Poljakih samo toliko, da pri njih ni „slovanskega duha“, se bodo pač čudili takemu mesečniku, ki obsega redno čez pet pol, je torej večji nego „Ljubljanski Zvon“. Kdor pa pozna le nekoliko zgodovinske in faktučne razmere, ne more biti iznenaden. Poljska narodnost je ohranila v zgodovinski slovanski pradomovini za Karpati mnogo pravih slovanskih črt (seveda tudi slabih) posebno čistih. Poljska zgodovina in književnost vseh stoletij sta imeli mnogo skupnega z drugimi severnimi Slovani, da, tudi z južnimi, ki so v časih turških bojev v 17. stoletju od Poljske pričakovali rešitve (pr. Gunduličevega „Osmana“) kakor v 18. in 19. od Rusije. Na začetku 19. stoletja je cvelo pri Poljakih prvo slovanofilstvo v delih Woronicza, Majewskega, Chodakowskega, Rakowieckega, Surowieckega, Maciejowskega in drugih učenjakov in pesnikov; tudi Lindejev imenitni „Słownik języka polskiego“, ki je služil za vzor Jungmannovemu češkemu, se je oziral na vsa slovanska „narečja“.

Po nesrečnih poljskih vstajah l. 1830. in 1863. se je seveda marsikaj izpremenilo. Vendar navzlic strašnemu pritisku, ki je zadel ruske Poljake po l. 1863., je poljski narod izprevidel, da se je dal takrat zlorabiti zahodnim državam proti Rusiji in da je Rusijo zlorabila Prusija, potem Nemčija proti Poljakom. Rusko-poljsko vprašanje bi bilo že davno v bolj pravilnem tiru, ako se v Peterburgu ne bi bili preveč ozirali na Berlin. Žalosten dokaz politične nezrelosti nahajamo torej tudi pri manjših slovanskih narodih — o raznih nadslovanih niti ne govorim —, ki so slepo oboževali samo rusko gmotno silo ter se niso vprašali: kaj bi porekli mi, ako bi bil naš jezik pregnan iz vseh šol od vseučilišča do ljudske šole, iz vseh uradov in v zadnjem desetletju celo tudi iz privatnih bank in drugih denarnih zavodov, ako bi bili domači sinovi na domačih tleh že po predpisih izključeni tudi od manjših

¹⁾ Pisano začetkom aprila.

služb, ako bi bilo prepovedano dijakom na srednjih in visokih šolah, govoriti v svojem jeziku? Kakeh čustev naj pričakujemo pri poljskem duhovniku, ki še svojega soseda ne sme obiskati, torej niti izpovedati brez dovoljenja politične oblasti? Vse to se je godilo in se še godi velikemu slovanskemu narodu s tisočletno slavno zgodovino in kulturo. Čut za pravico in resnico bi bil lahko koristil obema strankama. Tudi to se je malo opazovalo, kako se je mišljenje poljskega naroda v zadnjih desetletjih predrugačilo. Ruski Poljaki so bili v svoji nevolji prisiljeni postati dobri gospodarji, tovarnarji in kupci, tako da se jim danes med vsemi Poljaki v gmotnem oziru najbolj godi, ker imajo na razpolago velika ruska tržišča. Zaradi tega pa so se tudi iztreznili ter nečesto več svojih pridobitkov staviti v nevarnost. Svojo zrelost, do katere so dospeli po mnogih bridkih izkušnjah, so pokazali v zadnji kritični dobi, ker razni nemiri so na ruskem Poljskem bili le delo socijalistov. Širilo se je tudi prepričanje, da v sarmatski ravnini ni več prostora za dve veliki slovanski državi brez naravnih mej, kaka majhna Poljska pa ne bi imela pogojev za obstanek, pač pa bi se lahko poljska narodnost tudi v slovanski Rusiji razvijala kakor v Avstriji. Posebno pa je vzbujalo slovanska čuvstva med Poljaki pritiskanje in preganjanje poljske narodnosti na Pruskem.

Mnogo zaslug si je pridobilo tudi poljsko ruzumništvo, ki je svoj narod cela desetletja sistematično odgojevalo. Širokim krogom govoriti bridko resnico, brzdati njih domišljijo in vročo krv, to ni bilo lahko, še manj pa popularno delo. Cele knjige, jako zanimive in poučne, bi se dale o tem pisati. Ne majhno važnost pa so igrala tudi slovanska čuvstva pri upih na bodočnost. Posamezni Poljaki so se zopet začeli zanimati za slovanske jezike in književnosti, iskali so zveze s slovanskim svetom, daš so pri tem občutili marsikaj bridkega, kajti našli so le malo ljudi, ki bi pravično sodili o njih težavnem položaju.

Nazadnje se je osnovalo l. 1901. v Krakovu posebno društvo „Klub slowiański“, večinoma iz vseučiliških profesorjev in drugih učenjakov, da širijo poznavanje slovanstva ne s frazami, ampak z resnobnim znanstvenim delom. Klub torej ni političen in se hoče ogibati vsega, kar bi ga moglo iztrgati „iz ravnotčja resnobnega akademičnega mišljenja.“¹⁾

Poklicani možje so predavali v tem klubu o raznih predmetih iz „slovanoznanstva“. Naj omenim samo nam najbližja vprašanja. O „Slovencih, njih narodnih in socialnih razmerah“ je govoril l. 1902. gimn. ravnatelj R. Zawiliński, ki je pisal po slovenskih časnikih dolga leta izvrstna slovenska pisma v krakovsko „Nowo Reformo“. Dosti več se je razpravljalo o Hrvatih in Srbih, o katerih so bila ta-le predavanja: hrvaško-srbski razpor, glavni predstavniki sočasne hrvaške književnosti, Š. Bresztzenski, E. Kumičić in Jovan Jovanović (Zmaj), književno gibanje v Bosni, hrvaška prestava „Pana Tadeusza“, knez črnogorski kot pesnik, Gundulić pri Poljakih, glavne posebnosti srbske književnosti, katoliško gibanje med južnimi Slovani, začetki nove muslimanske civilizacije v Bosni, agrarne razmere v Bosni, dubrovniška trilogija Iva Vojnovića, novi odjeki slovanofilstva in brošura Stjepana Radića „Slovanska politika v habsburški monarhiji“. Vsakemu takemu predavanju so sledili navadno daljši pogovori. Vprašam: kje na Slovenskem se tako resnobno pretresajo razmere naših najbližjih sosedov, ki nas morajo dosti več brigati nego Poljake? Še več se je govorilo o Rusinih, Čehih in seveda o Ruših, pri katerih se je odli-

¹⁾ V izvorniku „nastroj“, za kar bi kazalo pri nas rabiti „nastrogenje“, ker „javno mišljenje“ ne odgovarja popolnoma.

kovalo velike pisatelje in učenjake, posebno take, ki v najhujših časih niso izgubili čustva za pravičnost nasproti Poljakom.

Društvo, ki ima v svoji sredini take moči za najrazličnejša slovanska vprašanja, se je torej nazadnje lahko odločilo za izdajanje posebnega glasila. Bodi mu pa vsa čast, da pošilja v svet tako obsežen in po vsebini bogat mesečnik, ki se lahko meri z vsemi podobnimi dosedanjimi časopisi, tudi z vse hvale vrednim praškim „Slovanskim Přehledom“. Raznim obširnim člankom, n. pr. o Strossmayerju, o A. Pypinu, o ruskih zemstvih, o krasno se razvijajočem maloruskem znanstvenem društvu (Tovarystvo) Ševčenka v Lvovu,¹⁾ sledijo važni dopisi iz središč poljskega in slovanskega življenja, pregledi iz časnikov vseh slovanskih narodnosti, recenzije in poročila, bibliografija in kronika. Kak napredek, ako čitamo v krakovskem časopisu rusko bibliografijo s cirilico!

Ne manjka že v prvih številkah „simpatičnega in polnega kulture naroda Slovencev“, ki je sicer majhen, ali ima važno stališče med slovanskimi narodi zaradi svojega zemljepisnega položaja in je Poljakom posebno razumljiv, ker ima zahodno kulturo na katoliški podlagi. Srečno začeto, za obe strani koristno zблиževanje se bo gotovo še bolj utrdilo. Veliko zaslugo ima za to shod slovanskih časnikařev v Ljubljani. Vidi se, da se uredništvo pošteno trudi, da izvrši svoj program, ki si ga je postavilo tudi z ozirom na Slovence. Ne morem pa reči, da je imelo z dosedanjimi doneski (v št. 3.) posebno srečo.

Članek „Odrodzenie literatury słowieńskiej w pierwszej połowie XIX. wieku“ lvovskega docenta Jana Leciejewskega, ki je bival pred mnogimi leti na Slovenskem, razpravlja nelahko vprašanje slovenskega preporoda brez prave zveze, perspektive in kronološkega reda. Pisatelj se je preveč držal Glaserjeve „Zgodovine“, po kateri je tudi enega izmed prvih čeških slavistov Durycha prekrstil v Duriča! Vodnik je prišel med zastopnike „ideje ilirizma“, kakor so St. Vraz, Trstenjak, Muršec, Jarnik, Kočevar, Caf, Zupan, med pesnike so zašli poleg Zupana tudi Čop in Danjko. Najboljša je karakteristika Prečerna, kjer je pisatelj pokazal, da bi lahko tudi o drugih osebah in rečeh pisal z lepšim uspehom, ako bi hotel biti bolj samostalen in temeljit.

O slovenskih časnikarskih razmerah poroča „cden iz odličnejših pisateljev katoliško-narodne stranke“ (G.), da sta pri nas v politiki in časnikarstvu „dve stranki“, ki se razlikujeta po „svetovnem naziranju“, „katoliško-narodna in protikatoliška“; zato pa je pri nas „v razumevanju narodnosti dosti svobode mišljenja“. „Na stališču absolutne narodnosti“ stoji samo tržaška „Edinost“, ki hoče drugači stati nad strankami, kar je nemogoče; ona pa ima vpliv le na Slovence v Primorju, torej samo na četrtino. Po karakteristiki „Slovenskega Naroda“ se še omenjajo samostalnejši „mladi liberalni duhovi“, med njimi „narodni radikalci, realisti (po češkem vzoru) in Masarykovci“. Potem prihaja slavospev na katoliško-narodno organizacijo in „Slovenca“, poleg katerega se še naštevajo „katoliški listi“ Mir, Slovenski Gospodar, Naš Dom, Gorica, Primorski List in Novi List. Konec: „katoliška narodna

¹⁾ Ker še Rusini v avstrijski politiki ne igrajo velike vloge, se drugi Slovani malo zanje brigajo ter nimajo pojma, da imajo naši „Rusi-Ukrajinci“, katere precej podpirajo rojaki iz Rusije, že celo znanstveno akademijo, ki izdaje na leto več knjig nego „Jugoslavenska akademija“ v Zagrebu ali kraljevska srbska v Belgradu. Tudi letni stroški tega društva za izdajo knjig (43.011 kron) so večji nego letni račun zagrebške akademije.

stranka in njeno časnikarstvo ima torej največji vpliv med Slovenci; ta stranka reprezentuje Slovence v dunajskem parlamentu in pred Slovani. Z njo torej in z njenim časnikarstvom morajo v prvi vrsti računati vsi, ki želijo zveze s Slovenci.

To poročilo nam kaže, kako ne bi smela nobena stranka pisati o slovenskih razmerah pred slovanskim svetom. Pred svetom še vsak narod stoji „na stališču absolutne narodnosti“, ali naš člankar ne more biti niti „katoliško-naroden“ Slovenec, ampak predstavlja naše razmere z omejenega obzorja kranjskega strankarja, ki ne vidi, da s takimi neobjektivnimi informacijami ne koristi niti Poljakom, niti našemu narodu, niti svoji stranki sami. Je li za katolicizem dobro, ako se Slovence deli prosto v „katolike“ in „antikatolike“, naj sodijo poklicani krogi. V podrobnosti se ne spuščam, ali za uredništvo „Świata slowiańskiego“ naj samo omenim, kar se tiče reprezentacije Slovencev pred svetom: za nameravani „Jugoslovanski almanah“ je izročilo svoje članke uredništvu „Ljubljanskega Zvona“ 11 pisateljev in gospodu Dermoti 14, ki so se pridružili „Lj. Zvonu“, uredništvu „Slovana“ 12, katoliško-narodnega „Doma in Sveta“ pa 8.

Sicer pa uredništvo samo, ki simpatizuje z našimi katoliško-narodnimi krogi bolj, nego je z njegovega stališča razumljivo, mora polemizovati najprej proti „Slovincu“, ki še z ozirom na Ruse stoji na tako „absolutno-narodnem“ stališču, da se mu zdi konstitucija na Ruskem nemogoča. Poljakom, ki so jo imeli že v 15. stoletju, se seveda to zdi čudno v 20. stoletju. Vprašali bi pa že lahko naše „katolike“, bi li jim bilo všeč, da bi od naših birokratov, ki so še v celem vendar boljši nego ruski činovniki, bilo odvisno pred 40 leti in še danes vprašanje, so li že Slovenci zreli za ustavno življenje in bi li še hoteli živeti brez vsake kontrole teh birokratov. Mnogo več takta nego naš člankar pa je pokazalo uredništvo s tem, da je omenilo še druge organizacije na Slovenskem in še liste Gorenjec, Učiteljski Tovariš, Jeseniška Straža, Notranjec in Naš List, katerih imena je vzelo iz pastirskega lista ljubljanskega škofa. Pravega pojma o slovenskem časnikarstvu pa poljski čitatelji tudi po tem popravku ne morejo dobiti.

Zanimiv je še dodatek o naših bojih, ki so Poljakom bojda že znani iz njih izkušnosti: „mi bi mogli služiti z marsikatero odkritosrčno in dobrohotno opazko kakor rekonvalescent bolniku, ali v notranje spore naših bratov se nočemo mešati.“ Kak nauk za one, ki jih sami spravljajo pred brate!

Kako bi se naj poročalo o političnih časnikih, je pokazal H. Glück, ki je v 1. št. (sir. 84—86) opisal hrvaške.

V svojih poročilih o hrvaških in srbskih razmerah se uredništvo drži preveč svojega poljsko-katoliškega stališča. Ne strinjam se s površnim liberalizmom, ki podcenjuje moč vere, in naglašam, da imajo Poljaki pravico, soditi slovanska vprašanja s katoliškega stališča kakor Rusi s pravoslavnega. Nam to ni prav razumljivo, ker so nasprotniki, s katerimi se borimo, tudi katoliki, ali za Poljake je katolicizem znak in mogočna podpora narodnosti. Vendar hrvaško-srbskih razmer Rusi in Poljaki ne bodo nikoli prav razumeli, ako jih bodo sodili s svojega stališča. Razmerje med katoliki in pravoslavni je bilo že cela stoletja popolnoma drugačno, in da ima še danes Strossmayerjevo načelo med Hrvati več privržencev nego Stadlerjevo, vidi uredništvo samo iz polemike hrvaških listov. Tu je torej treba previdnosti.

Pri današnji razcepjenosti in odtujenosti slovanskih narodov je novi krakovski časopis znamenje velikega napredka. Pravi slovanski vzajemnosti, kateri pa mora biti podlaga vzajemno spoznavanje, bo mnogo koristilo, ako se bo slišal o slovanskih vprašanjih tudi resnoben poljski glas. Na prelomu nove dobe v Rusiji lahko

pomaga bistrimi različne pojme. Kako čudno se čitajo v članku „V sosedstvu Rusije“ besede poznanjskega Poljaka (Nr. II, 133): „Zahtevamo od Rusije ne samo, da toleruje poljski narod, ampak da ga zavedno in z namenom podpira, želimo, naj postane Rusija braniteljica narodnega razvitka slovanskih narodov, torej pred vsem našega, po svoji kulturi najstarejšega slovanskega predzidja.“

Sarajevski „Vrhbosni“, glasilu nadškofa Stadlerja, očita poljski list, da je za svoj članek „Vjerska sloboda katolika u Rusiji“ porabila samo — laške vire¹⁾ in dodaje: „I to nam očitajo ignorancijo v slovanskih rečeh! V Krakovu se lahko skliče kakih 10–20 ljudi, ki znajo hrvaški jezik, ali v Sarajevu se tudi v številnem krogu prijateljev Vrhbosne ni našel nikdo, ki bi znal poljski jezik? Res, v Dalmaciji in Bosni se nahaja mnogo ljudi, ki imajo dobre želje za nas, ali nikogar, ki bi hotel poznati naš jezik in književnost. Gospoda bratje, dovolite, da si bomo vzajemno merili „ignorancijo“, kdo je v njej večji.“ Upajmo, da je ne bodo prevečkrat merili Slovincem. Vzbudi „slovanski duh“ tudi pri nas ljudi na delo! M.

Ruthenische Revue. — Na Dunaju izhaja že tretje leto polmesečnik pod zgornjim naslovom. Izdajatelji so: državna poslanca vitez Jaworskyj in dr. Kos in Roman Sembratowycz. „Ruthenische Revue“ zagovarja interese Rutenov ali Ukrajincev, kakor se sami imenujejo. Strogo obsoja postopanje ruske vlade, ki hoče za tretji rutensko narodnost in povelikorusiti ljudstvo. Prinaša tudi podatke o rutenskem gibanju, o volitvah in brezobzirno razkriva ruske in avstrijske tozadevne odnošaje. O naših političnih razmerah piše, da so trhle in slabe „und die österr. Staatsmänner müssen an die Schaffung einer neuen Grundlage der Reichsexistenz denken und diese kann nur nationale Autonomie heissen.“ — Razen političnih in narodnih vprašanj se smotra peča tudi z leposlovjem. Pod zaglavjem „Literarische Charakterbilder“ prinaša življenjepise ukrajinskih pisateljev in pesnikov, vsaka številka ima navadno še kratko malorusko povestico preloženo na nemščino. V rubriki „Zeitschriften-Einlauf“ je cela kopa nemških, francoskih, angleških in raznih slovanskih listov — slovenskega ni nobenega. — „Ruth. Revue“ izhaja na Dunaju, XVIII/2 Gersthoferstrasse 32 in stane za celo leto 8 K. Kdor se hoče kaj več poučiti o rutenskih razmerah, mu bodi priporočena. Janko Bratina.

„Nuova Rassegna Bibliografico-Letteraria“, to je naslov italijanskemu listu, ki izhaja že tretje leto v Florenci in ki mu je namen, seznanjati svoje naročnike razen z italijansko tudi z literaturami drugih narodov. V to svrhu prinaša poleg laških izvornih spisov prevode iz raznih tujih jezikov. V majski številki tega leta nahajamo prevod pesmi „Hej Slovani“ in več krajših stvari iz hrvaščine. Ker imamo, kakor znano, Slovenci pisatelje in pisateljice, ki so popolnoma zmožni italijanščine, ne bi škodilo, ako bi se ti potrudili ter poskrbeli za to, da bi se čitali v omenjenem listu večkrat tudi prevodi slovenskih pesnikov in pisateljev. — a —

Splošni pregled

Nova častna člana „Slovenske Matice“. Na zadnjem občnem zboru „Slovenske Matice“ sta bila imenovana za častna člana naš veliki rodoljub in odlični pisatelj g. profesor Janez Trdin ter daleč preko domačih mej znani romancier

¹⁾ Tako je pisano tudi veliko delo F. Markovića „Slaveni i pape“! Pis.

hrvatski g. Šandor Gjalski Ljuba Babić. Obema novima častnima članoma najznamenitejšega našega književnega zavoda iskreno čestita mo! Opomnimo pa, da bi bili srčno želeli, da bi se bila ta čast izkazala še komu, in obžalujemo, da se ni od one strani, od koder je izšel dotični predlog, še nekoliko po domačih tleh ozrlo okoli.

† **Vaclav Vladivoj Tomek.** V Pragi je umrl dne 12. junija znameniti češki zgodovinar Vaclav Vladivoj Tomek, 88 let star. Tomek je bil, kakor znano, prvi rektor češkega vseučilišča v Pragi.

K ženskemu gibanju. Proforski zbor dunajske modroslovne fakultete je zopet enkrat na lep način pokazal svoje liberalno stališče. S 40 proti 10 glasovom je ugodil prošnji gđ. dr. El. Richter, da jo sprejme kot docentko na svoji fakulteti. Naučno ministrstvo se temu sklepu ne more protiviti in tako bi bilo zopet rešeno eno izmed mnogih važnih ženskih vprašanj. Tako se je odprla tudi v Avstriji ženam pot do znanosti — in kmalu bo država morala sama ustanavljati ženske liceje, ki jih zdaj samo trpi kot privatne.

Da ima ženska izobrazba res velik vpliv na razvoj narodov in držav (kar je jasno že samo ob sebi!), o tem naj nas pouči zopet Amerika, ki se namesto „dežela napredka“ tako rada imenuje „dežela čudežev“. Angleška vlada, čudeč se ogromnemu razvoju in napredku Združenih držav v Severni Ameriki, je poslala Mr. Moseleya na čelo posebne komisije v Ameriko, da preišče, v koliko vpliva ameriška vzgoja in učna metoda na napredek Združenih držav. V svojem poročilu je ta komisija povedala, da je izmed vseh učnih moči v Združenih državah več nego 72% žen in niti 28% moških. Žene niso nastavljene samo na dekliskih, ampak tudi na deških šolah. K istemu rezultatu je že prej prišel tudi nemški profesor Münsterberg, in od tega časa se v Ameriki povsod razpravlja o veliki vlogi, ki jo igra žena v šolstvu. Mis Thomas, predsednica Bryn Maur College, je imela o tem predavanje, v katerem je odgovorila angleškemu šolskemu strokovnjaku: „Splošni hitri razvoj in napredek naše dežele vas sili k raziskovanju. Povsod na naših šolah nahajate žene kot učiteljice; ali mislite, da ni imelo nič vpliva na vzgojo naših mož, da so bile njih matere ravno tako izobražene kakor njih očetje? Skoro od sedemdesetih let, ko je postala višja izobrazba v celem ameriškem narodu splošna, niso bile niti v najrevnejših vrstah naroda matere manj izobražene, kakor je to v drugih deželah, ampak povprečno bolj nego očetje! V naših srednje premožnih vrstah je navada, da dobi vsaka deklica srednješolsko izobrazbo, tudi če mora iti zato brat prej kruh služiti. Uspehi izobraženih žen so vedno krasnejši — sicer bi ne bile dosegle 72% vseh učiteljskih mest. Možje se skoro sploh ne pripravljajo za učiteljstvo, ampak postanejo inženirji, gospodarji itd.“

Moramo se bati, da ne zaidemo pri tako važnem vprašanju v pretiranosti, da bi, postavim, zahtevali za ženske višjo izobrazbo nego za moške — toda ne smemo zopet misliti, da je pretirano, če zahtevamo enako stopnjo izobrazbe za oba spola; to zahteva pravičnost — pa tudi korist in potreba. Enaka izobrazba bi omogočila srečnejše zakone, zdravejše otroke in njih boljšo vzgojo. Žena bi tudi v srednjih in boljših vrstah naroda delala, kar bi izpodbilo tla dolgemu času, migreni in podobnim boleznim nežnega spola in vsem lepim in nelepim posledicam takih nebodijihtruba, pa tudi dejstvu, da uradniške hčere navadno nimajo primerne dote, če niso starši nenaravno omejili števila svojih otrok. — Ženā bi se pritegnila k uspešnejšemu narodnemu delu, imela bi vpliv na politiko in bila bi človeštvu ne samo mati, ampak tudi delujoč član, kar nahajamo danes pravzaprav le v nižjih slojih.

Žena bi dobila svobodo — a ž njo tudi dolžnosti, ki bi jo vodile razen k materstvu tudi k drugim, prav tako lepim ciljem.

V deželah, kjer so si ženske izvojevale že več pravic, zahtevajo že zdaj tudi politične svobode. V Združenih državah ameriških imajo društvo, ki bo odreklo, kakor hitro pristopi dovolj članic, plačevanje davkov, dokler se ženam ne prizna volilna pravica. Na Danskem se je ustanovilo politično žensko društvo, ki ima namen, izpodbujati žene z razpravami, javnimi shodi in političnimi predavanji, da se udeležijo političnega življenja.

Po prizadevanju prof. dr. Zimmerja se je ustanovila o Veliki noči v Berlinu ženska socialna šola, ki naj vzgaja mlade deklice v vedi ljudske vzgoje, seveda posebno kar se tiče socialnega delovanja žen v tej novi znanstveni stroki. Poučevalo se bo o nauku o ljudski vzgoji, o organizaciji ljudske izobrazbe, o ljudski higieni, o gospodarski, državnoznanstveni in državljanski vzgoji ljudstva, o ljudski prosveti, o podpiranju ljudske umetnosti in o moralnem in verskem vodstvu ljudskih vrst. Teorijo bodo podpirali nazorni pouk in praktične vaje, posebno poseti v raznih zavodih za ljudsko izobrazbo, ki eksistirajo pri nas večinoma samo v — mislih in željah nekaj malo naprednjakov, dočim mislijo ostali, da nam jih izvrstno nadomeščajo Marijine družbe, procesije in samostanske šole . . . Z. B.

Carnegiljeve ljudske knjižnice. Pittsburški magnat je poleg svojih ogromnih jeklovih tovarn znan po svetu zlasti po slavni „Carnegie Libraries“, s katerimi si je postavil neumrljiv spomenik med angleškim narodom. Dosedaj je ustanovil 1290 knjižnic (oziroma poslopij), ki so stale 40 milijonov dolarjev. Izmed teh jih imajo Združene Države 779 (29 milj.), Anglija 317 (6 milj.), Canada 48, Škotija 102, Porto Rico 1, Irsko 36, Nova Zelandija 5, še Tasmanijo je obdaril z eno in istotako Zahodno Indijo. V New Yorku ima posebno pisarno za svoje knjižnice, katere dobi lahko vsako mesto pod gotovimi pogoji. Meščani se morajo zavezati, da plačajo gotovo vsoto za knjige in poslopje jim je preskrbljeno od Carnegieja. Ni je države v Združenih državah, da bi ne bila obdarovana s kakim darom od plemenitega človekoljuba-milijonarja. — Zadnje čase, ko je potreba novih ljudskih knjižnic ponehala, se je obrnil s svojimi darovi na zavode, univerze in sicer pred vsem na take, ki so manj znane, in v slabem gmotnem stanju. S tem hoče vzpodbuditi mladino, da bi obiskovala domače zavode v večji meri, kakor do sedaj. Njegovi darovi raznim zavodom desegajo že tudi par milijonov; navadno njegovo darilo je od 10.000 do 100.000 dolarjev.

Ne oziraje se na njegovo postopanje s tovarniškimi delavci, se mora Carnegie prištevati največjim dobrotnikom človeštva. Upamo, da dobimo kdaj tudi Slovenci takega mecena med novopečenimi slovensko-amerikanskimi milijonarji, katerih baje že imamo nekaj.

— Rado Samov.

